

Vad står i fundament? Omvänd ordföljd i inläraarsvenska

Johanna Mäenpää
Avhandling pro gradu
Nordiska språk, Linjen för språkinläring och språkundervisning
Institutionen för språk- och översättningsvetenskap
Åbo universitet
Maj 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ÅBO UNIVERSITET

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap/ Humanistiska fakulteten

MÄENPÄÄ, JOHANNA: Vad står i fundament? Omvänd ordföljd i inläraarsvenska

Avhandling pro gradu, 60 s., bilagor 14 s.

Nordiska språk, Linjen för språkinläring och språkundervisning

Maj 2019

Syftet med denna avhandling är att undersöka vilka satsled som står i fundamentet, dvs. före predikatet i påståendeformade huvudsatser och om färdighetsnivån (CEFR) påverkar detta. Vidare studerar jag på vilka färdighetsnivåer inversion (dvs. omvänd ordföljd) börjar förekomma och behärskas. Jag utreder ytterligare hur olika fundamenttyper påverkar korrektheten av inversion på de olika färdighetsnivåerna.

Som material använder jag uppsatser skrivna av finska gymnasister och universitetsstudenter med svenska som huvudämne. Materialet ingår i projektet *Topling – Inlärningsgångar i andraspråket* vid Jyväskyläs universitet. Materialet har nivåbedömts inom projektet. I analysen använder jag kvantitativa metoder med kvalitativa inslag.

Resultaten visar att sex olika fundamenttyper förekommer i materialet. Fyra av dem återfinns på alla nivåer som förväntat. De är i storleksordning enligt andelen subjekt, adverbial, bisatser och objekt. Det förekommer också några predikativfundament och ett indirekt objekt. Inlärare på den lägsta färdighetsnivån i materialet, A2, använder mer sällan icke-subjekt i fundament. I samband med objekts- och predikativfundament är andelarna likartade med de högre nivåerna. Inlärare på nivå A2 i materialet är gymnasister som är yngre medan inläarna på de högre nivåerna är universitetsstudenter med svenska som huvudämne.

Vidare visar analysen att inversion förekommer på alla nivåer, men den procentuella andelen målspråksenliga inversioner varierar betydligt från A2 (ca 36 %) till B1 (ca 82 %). På de högsta nivåerna behärskas inversion (98 % av fallen på B2 och i 100 % på C1). Behärskning av inversionen ökar när färdighetsnivån stiger.

Enligt tidigare forskning är det adverbial- och bisatsfundament som oftast förorsakar målspråksavvikande ordföljd. På A2 nivå uteblev inversion efter båda dessa fundamenttyper, på B1 efter adverbialfundament. Övrigt är att alla bisatsfundament på B1 nivå efterföljdes av inversion. Enligt tidigare undersökningar förekommer inversion efter objekts- och predikativfundament vilket stämde även i mitt material. I vidare undersökning vore det intressant att utreda texttypens inverkan på typen av fundament och bruket av inversion.

Nyckelord: Svenska som andraspråk, ordföljd, inversion, fundament, CEFR-nivåer

Innehåll

Abstract

1 Inledning	7
1.1 Syfte	8
1.2 Material och metod	9
1.3 Disposition	9
2 Ordföljd i svenska och finska	11
2.1 Ordföljd i svenska	11
2.1.1 Ordföljdens funktioner i svenska	11
2.1.2 Allmänt om ordföljd och olika satstyper	12
2.1.3 Huvudsatser och bisatser	13
2.1.4 Satsschema och fundament	15
2.1.4.1 Allmänt om satsschema och huvudsatsschema	15
2.1.4.2 Vad kan stå i fundament?	16
2.1.4.3 Vad står i fundament i svenska?	18
2.2 Ordföljd i finska	18
2.2.1 Ordföljdens funktioner	18
2.2.2 Principer för ordföljd i finska	19
2.2.2.1 Grundsattstyper med rak ordföljd	20
2.2.2.2 Grundsattstyper med omvänd ordföljd	21
3 Tidigare forskning om fundamenttyp och inläring av inversion	22
4 Material och metod	29
4.1 Material	29
4.2 Metod	31
5 Resultat	33
5.1 Satsled i fundament och olika CEFR-nivåer	33
5.1.1 Översikt	33
5.1.2 Subjektfundament	34
5.1.3 Adverbialfundament	36
5.1.4 Bisatsfundament	37
5.1.5 Objektsfundament	39

5.1.6 Predikativfundament	40
5.2 På vilken färdighetsnivå börjar omvänd ordföljd förekomma och behärskas?	41
5.3 Hur påverkas korrektheten i inversion av fundamenttyp på olika CEFR-nivåer?	
.....	43
5.3.1 A2	44
5.3.2 B1	46
5.3.3 B2	49
5.3.4 C1	51
 6 Sammanfattande diskussion	 54
 Litteratur	 59
 Bilaga 1 Bedömningskriterierna i Topling	 61
 Bilaga 2 Skrivuppgifterna på gymnasiet	 64
 Bilaga 3 Skrivuppgifterna vid universitetet	 66
 Bilaga 4 Skrivuppgifterna på gymnasiet (infödda talare)	 67
 Bilaga 5 Satsled i fundament på de olika CEFR-nivåerna.....	 68
 Lyhennelmä	 69
 Figurer	
Figur 1 Fördelning av olika satsled i fundament enligt CEFR-nivå och hos jämförelsegruppen.....	34
 Tabeller	
Tabell 1 De olika huvudsatstyperna	14
Tabell 2 Huvudsatsschema	16
Tabell 3 Tema och rema i finska satser	19
Tabell 4 Antalet och andelen texter på olika CEFR-nivåer	30
Tabell 5 Fördelning av olika satser enligt CEFR-nivåer	30
Tabell 6 Antal satser/uppsats på de olika CEFR-nivåerna	31
Tabell 7 Subjektfundament på de olika CEFR-nivåerna	35
Tabell 8 Adverbialfundament på de olika CEFR-nivåerna	36
Tabell 9 Bisatsfundament på de olika CEFR-nivåerna.....	38
Tabell 10 Objektsfundament på de olika CEFR-nivåerna	39

Tabell 11 Predikativfundament på de olika CEFR-nivåerna	40
Tabell 12 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd enligt CEFR-nivå	41
Tabell 13 Subjekt och icke-subjekt i fundament på uppsatsnivå enligt CEFR-nivå	42
Tabell 14 Antalet och andelen målspråksenliga och –avvikande huvudsatser i materialet	44
Tabell 15 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på A2-nivån	44
Tabell 16 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå A2)	45
Tabell 17 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på B1-nivån	47
Tabell 18 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå B1)	48
Tabell 19 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på B2-nivån	49
Tabell 20 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå B2)	50
Tabell 21 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på C1-nivån	52
Tabell 22 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå C1)	52

1 Inledning

När finska elever börjar studera svenska vilket de oftast hittills har gjort i början av högstadiet möter de ett helt annorlunda språk än sitt modersmål, speciellt med tanke på ordföljden. Engelska, som de flesta elever nuförtiden har som första främmande språk, underlättar inte situationen eftersom den skiljer sig också från svenska. Svenskan har, till skillnad från finskan, relativt strikta ordföljdsregler i såväl huvudsatser som bisatser. I huvudsatser kan man ha *rak ordföljd*, dvs. subjekt föregår finit verb, eller *omvänd ordföljd*, där ordningen mellan subjekt och finit verb är det motsatta, medan ordföljden i bisatser vanligen är rak.

Omvänd ordföljd (eller *inversion*) i svenska är speciellt problematisk då den inte har samma konsekvens i finska som den har i svenska. Även om man börjar huvudsatsen med något annat led än subjekt förblir ordföljden oftast rak i finska.

Ordföljden i svenska kan presenteras med hjälp av ett *satsschema* som utvecklades av Paul Diderichsen (1946). I schemat för huvudsatser återfinns tre fält där satsled kan placeras (Jørgensen & Svensson 1986:135). Det första heter *fundamentfält* som i SAG (4:10) kallas *initialfält*. Där står satsens första led som i påståendeformade huvudsatser kallas *fundament* (Jørgensen & Svensson 1986:136; SAG 4:687). Vad som står i fundamentet avgör vilken ordföljd som väljs. Om subjektet står i fundamentet är ordföljden rak. Om något annat satsled står där blir ordföljden omvänd. I princip kan alla satsled ha fundamentfunktion.

I det svenska skriftspråket, med påståendeformade huvudsatser som den centrala satstypen, är subjektet det mest allmänna som fundament. Det näst allmänna satsledet i fundament utgörs av adverbial. Andra satsled är sällsyntare i fundament. (Westman 1974:155; Jørgensen & Svensson 1986:137.)

Inläring av inversion samt typen av fundament hos svenskinlärare har varit föremål för flera studier (se t.ex. Bolander 1988; Ganuza 2008; Meriläinen 1989). Inverkan av färdighetsnivåerna (CEFR, se bilaga 1) på fundamenttyperna och bruket av inversion har mer sällan undersökts (jfr dock Lahtinen och Palviainen 2011). Resultaten i tidigare studier har visat att vissa satsled är mer frekventa som fundament och att ordföljden efter vissa typer av fundament oftare blir målspråksavvikande (t.ex. Bolander 1988). I Lahtinen och Palviainen (2011) framkom att det inte finns några större

skillnader i användning av olika satsled i fundament färdighetsnivåerna emellan. Däremot återfinns skillnader vad gäller bruket av inversion (Lahtinen och Palviainen 2011:94f). De hade dock endast texter på tre olika färdighetsnivåer (A2, B1 och B2) varför det är intressant att utreda hur fördelningen av fundament och bruket av inversion ser ut på högre nivåer som C1.

1.1 Syfte

Syftet med föreliggande undersökning är att studera vad som står i fundamentet, dvs. före det finita verbet i påståendeformade huvudsatser i uppsatser skrivna av finskspråkiga svenskinlärare. Vidare utreder jag hur omvänd ordföljd i påståendeformade huvudsatser behärskas och om typen av fundamentet påverkar detta. Som framkommit har temat varit föremål för många studier men i denna undersökning kommer jag att jämföra olika färdighetsnivåer (A2, B1, B2 och C1) med varandra eftersom de texter som används som material är nivåbedömda enligt CEFR (nivåskalan i den europeiska referensramen för språk, se bilaga 1). Vidare har jag en kontrollgrupp, svenskspråkiga gymnasister, som jämförelsematerial. Texterna har insamlats inom forskningsprojektet *Topling: Inlärningsgångar i andraspråket* vid Jyväskylä universitet.

Eftersom användning av omvänd ordföljd hör till relativt avancerat språkbruk redogör jag vidare för när denna företeelse börjar uppträda samt när den behärskas målspråksenligt.

Mina forskningsfrågor är sålunda följande:

- (1) Vilka satsled står i fundamentet? Har färdighetsnivån, dvs. CEFR, någon effekt?
- (2) På vilken färdighetsnivå börjar omvänd ordföljd (inversion) förekomma och behärskas?
- (3) Hur påverkas korrektheten i inversion av fundamenttypen på olika CEFR-nivåer?

1.2 Material och metod

Materialet i denna studie består av 88 svenska texter som är skrivna av finskspråkiga gymnasister och universitetsstudenter med svenska som huvudämne (mer om materialet, se avsnitt 4.1). Texterna har samlats in inom forskningsprojektet ”*Topling: Inlärningsgångar i andraspråket*” som genomfördes vid Institutionen för språk och Centrum för tillämpad språkforskning (SOLKI) vid Jyväskylä universitet 2010–2013. Dessa texter har också nivåbedömts enligt nivåskalan i den europeiska referensramen för språk (CERF) inom projektet (se bilaga 1) och de är skrivna utifrån två olika skrivuppgifter, en insändare och en berättelse (se bilaga 2 och 3).

Jag har också jämförelsematerial som består av texter skrivna av 31 svenska gymnasister utifrån samma skrivuppgifter som de finskspråkiga skribenterna hade (se bilaga 4). Även dessa texter kommer från Topling-korpusen men de är inte nivåbedömda.

Mina analysmetoder är kvantitativa med kvalitativa inslag. Jag kommer att räkna bl.a. antalet och andelen olika satsled i fundament och målspråksenlig inversion för att kunna jämföra både färdighetsnivåerna med varandra och resultaten i tidigare forskning med mina resultat. Även antalet och andelen målspråksenlig inversion i samband med olika satsled i fundament räknas för att kunna få en helhetsbild av varje färdighetsnivå. Genom en mer kvalitativ analys av exempelvis typiska eller mindre typiska fundament på olika färdighetsnivåer försöker jag att kvalitativt fördjupa svaren på forskningsfrågorna.

1.3 Disposition

Detta arbete inleds med en teoridel i kapitel 2 där ordföljd i svenska och finska presenteras. I det första avsnittet 2.1 koncentrerar jag mig på svenskan och de viktigaste begreppen angående mitt arbete. I avsnitt 2.1.1 presenteras ordföljdens funktioner som har en stor inverkan på satsen. Olika ordföljder, *rak* och *omvänd ordföljd (inversion)* betraktas i avsnitt 2.1.2. Huvudsatser och bisatser presenteras i avsnitt 2.1.3, bland dessa *påståendesatser* som är de viktigaste satstyperna i detta arbete. Även bisatser redogörs för kortfattat. Avsnitt 2.1.4 handlar om *fundamentet*, som är det centrala

undersökningsobjektet. Det är en del av *satsschemat* som också presenteras. Ordföljden i finska presenteras i slutet av kapitlet, i avsnitt 2.2.

I kapitel 3 redogörs för tidigare undersökningar om fundament och inläring av ordföljd. Materialet och metoden för denna undersökning presenteras närmare i kapitel 4. I kapitel 5 redovisas resultaten i tre avsnitt enligt forskningsfrågorna. I det sista kapitlet (6) ges ett sammandrag av och diskuteras de centrala resultaten samt ges förslag till vidare studier.

2 Ordföljd i svenska och finska

Det finns skillnader i ordföljden i svenska och finska. Dessutom har ordföljden olika slags funktioner i dessa språk. Detta kapitel koncentrerar sig först på ordföljden i svenska i avsnitt 2.1. Kapitlet inleds med ordföljdens funktioner i avsnitt 2.1.1. Ordföljden betraktas vidare i avsnitt 2.1.2. Därefter presenteras ordföljden i huvud- och bisatser i avsnitt 2.1.3. I nästa avsnitt, 2.1.4, presenteras principerna för satsschemat och speciellt fundamentet. Till slut presenteras ordföljden i finska i avsnitt 2.2.

2.1 Ordföljd i svenska

Ordföljden i svenska är relativt fast och det finns orsaker till det. Detta klargörs i avsnitt 2.1.1 genom att ta upp vilka funktioner ordföljden har i svenska. Sedan redogörs för ordföljd och olika satstyper närmare i avsnitt 2.1.2. I avsnitt 2.1.3 presenteras huvudsatser och bisatser. I avsnitt 2.1.4 presenteras satsschemat med fokus på fundamentet.

2.1.1 Ordföljdens funktioner i svenska

Svenska hör tillsammans med bl.a. norska, danska, tyska och engelska till de språk där ordföljden har *satsgrammatisk funktion*. Det betyder att ordföljden anger information om satsernas inre struktur. I språk som finska och ungerska har ordföljden *textgrammatisk funktion* vilket betyder att ordföljden visar hur satsen hör ihop med den övriga texten. (Ekerot 1995:67.)

Svensk ordföljd har enligt Svenska Akademiens Grammatik (SAG 1:22) tre satsgrammatiska funktioner. Den uttrycker för det första vilken språkhandling det är fråga om. Ordföljden visar om satsen exempelvis är en påståendeformad sats (*Johan kommer*) eller en underställande fråga (*Kommer Johan?*). För det andra kan man med hjälp av ordföljden avskilja olika satsled, t.ex. subjekt och objekt. I satsen *Johan hade överraskat Karin* fungerar *Johan* som subjekt i satsen. Om man vill börja satsen med *Karin*, alltså med den som hade blivit överraskad, bör man gärna uttrycka det med passiv konstruktion, *Karin hade överraskats av Johan*, eftersom man undviker att ha

objekt som första satsled i svenska. För det tredje anger ordföljden satstyp, dvs. den gör skillnad mellan huvud- och bisatser (SAG 4:5). Satsen *Vad har du gjort?* är en interrogativ huvudsats, dvs. en rak fråga, medan den understrukna delen i satsen *Det spelar ingen roll vad du har gjort* är en interrogativ bisats, dvs. en indirekt frågesats. Den inbördes ordningen mellan predikatet och subjektet avgör alltså om det är fråga om en huvud- eller bisats.

Eftersom svenskan har en så bestämd ordföljd är det inte på samma sätt som i finska möjligt att uttrycka bl.a. vad som är gammal information (SAG 1:22). Om man börjar med ny information tolkas den som ytterst viktig och oväntad. Därför är det bäst att *temat*, dvs. den redan bekanta saken, presenteras först och därefter kommer ny information, *rema*. *Utbrytning* kan användas i de fall då ny information annars skulle hamna i början av satsen: *Det är Karin som kommer* (exemplet är ur SAG 1:22).

2.1.2 Allmänt om ordföljd och olika satstyper

Både subjektet och det finita verbet är obligatoriska satsled i svenska (SAG 1:22). Verbet *regna* behöver expletivt subjekt *det* som hjälpmedel och med hjälp av det kan man bilda olika satstyper som *Det regnar* och *Regnar det?* Det formella subjektet, *det*, kallas *platshållare* på grund av detta (Jørgensen & Svensson 1986:92).

Det första ledet i deklarativa, dvs. påståendeformade, huvudsatser kallas fundament (SAG 4:687). Det är också typiskt för svenskan att det finita verbet (predikatet) står som andra satsled i påståendesatser (SAG 1:21f). I bisatser kommer emellertid subjektet först och det finita verbet senare i satsen.

Det finns två olika slags ordföljder i svenskan: *rak* och *omvänd ordföljd* som också kallas *inversion* (Jørgensen & Svensson 1986:93). Huvudsatsordföljden kan vara rak eller omvänd. Rak ordföljd betyder att subjektet kommer före det finita verbet (se exempel 1). När subjektet kommer först efter det finita verbet är det fråga om omvänd ordföljd (se exempel 2). I bisatser kommer subjektet först och det finita verbet efter det. (SAG 1:22, SAG 4:467, se exempel 3)

Som framkommit står predikatet på andra plats i påståendeformade huvudsatser och subjektet står antingen före (i fundamentet; se exempel 1) eller efter det då det finns något annat satsled, oftast adverbial, i fundamentet (exempel 2). I exempel (1) och (2) har fundamentet understrukits, i exempel (3) bisatsen.

- (1) Flickorna simmar. (rak ordföljd)
- (2) På sommaren simmar flickorna. (omvänd ordföljd)
- (3) Vattnet kan vara kallt när flickorna simmar på sommaren. (huvudsats och bisats med en typisk bisatsordföljd)

Enligt SAG (1:22f) är svenskans så kallade grundläggande ordföljd *subjekt – finit verb – objekt*. I huvudsatser finns också en annan möjlighet och enligt SAG är den grundläggande ordföljden i huvudsatser *finit verb – subjekt – objekt*. De flesta påståendesatser, dvs. deklarativa huvudsatser, som enligt SAG (4:687) ”utgör språkets centrala huvudsatstyp” har dock subjektet före predikatet och på grund av detta kan man betrakta ordföljden subjekt före predikat som grundläggande i deklarativa huvudsatser.

Som jag har konstaterat är den svenska ordföljden relativt fast. Det finns inte så många variationer i ordföljden som t.ex. i finskan. I de följande avsnitten presenteras olika satstyper i svenska och fokuseras på de satstyper som är relevanta i denna studie.

2.1.3 Huvudsatser och bisatser

Huvudsatser är prototypiskt fa-satser vilket betyder att det finita verbet kommer före adverbialen i mittfält (SAG 4:674f). Det finns också huvudsatser som har bisatsordföljd, t.ex. *Vad fin du har gjort dig!* (ur SAG 4:676).

Enligt SAG (4:675) är följande huvudsatstyper fa-satser (numreringen hänvisar till tabell 1): (1) *deklarativa* (som också kallas påståendeformade satser som är i fokus i denna studie), (2) och (3) *interrogativa* och (4) *direktiva*. *Interrogativa* huvudsatser (som också kallas direkta frågesatser) uttrycker en fråga och de indelas i underställande frågesatser (2) (som också kallas *ja/nej*-frågor) och sökande frågesatser (3) (som också kallas också frågeordsfrågor). *Direktiva* huvudsatser (4) är uppmaningssatser. Förutom har dessa satstyper också vissa (5) *desiderativa* huvudsatser fa-ordföljd. De uttrycker då önskan som är möjlig att uppfyllas. I tabell 1 ges exempel på dessa satstyper.

Tabell 1 De olika huvudsatstyperna (ur SAG 4:675)

<u>Satsbas</u>	<u>Finit verb</u>	<u>Subjekt</u>	<u>Resten av satsen</u>
(1) Hastigt	gick	hon	i strumplästen bort till barnens sängar.
(2) ----	Ska	du	inte visa dina dikter för Erland?
(3) Hur	ska	vi	nu få loss professorn?
(4) ----	Försök	-----	inte göra mig dummare än jag är.
(5) ----	Måtte	han	inte få någon fisk bara.

Deklarativa (1) och *kvesitiva* satser (3) inleds med *satsbas*, som kallas *fundament* i deklarativa satser. Nästan alla satsled kan fungera som fundament. Kvesitiva satser börjar med ett interrogativt frågeord. Andra satser inleds direkt med det finita verbet, såsom rogativa satser (2). Direktiva satser (4) är subjektlösa och verbet står i imperativ. Desiderativa satser (5) börjar med verbet *måtte* eller *må*.

Bisatsen är ett led i en överordnad sats, antingen i en annan bisats eller i en huvudsats. Den fungerar alltså som subjekt, objekt, adverbial osv. I följande exempel fungerar bisatsen som objekt: *Nu undrar många om hon är skadad*. I denna undersökning klassificeras bisatsfundament dock inte enligt satsledsfunktion, utan den klassificeras bara som bisats. Bisatser har oftast af-ordföljd vilket betyder att det finita verbet kommer efter subjektet och mittfälsadverbiallet. Det finns också bisatser som har fa-ordföljd. (SAG 4:467)

Bisatser kan indelas i tre kategorier enligt deras syntaktiska funktion, dvs. attributiva, nominala och adverbiala bisatser (SAG 4:462ff, 484). Nominala bisatser inleds t.ex. med subjunktionerna *att och som* (se exempel 4 och 5). Attributiva bisatser inleds också av samma slags subjunktioner. Sådana är t.ex. de flesta relativsatser (se exempel 5). Adverbiala bisatser inleds oftast av subjunktioner som har mera specifik betydelse, t.ex. *eftersom, sedan* (se exempel 6) eller en *lexikaliserad flerordssubjunktion* som t.ex. *därför att och så länge (som)* (se exempel 7). Följande exempel är ur SAG 4:462.

(4) Det gläder mig *att* du ser så mycket friskare ut.

(5) Var har du boken *som* du köpte?

(6) Sten slutade på kursen *eftersom* den var för lätt för honom.

(7) Nog tänker vi stanna *så länge* festivalen pågår.

2.1.4 Satsschema och fundament

I detta avsnitt ligger fokus på fundamentet. Först presenteras satsschema där fundamentet ingår i (avsnitt 2.1.4.1). Därefter redogörs för vad som kan stå i fundamentet enligt grammatiken i avsnitt 2.1.4.2. Sist betraktas vad som står i fundamentet i praktiken i avsnitt 2.1.4.3

2.1.4.1 Allmänt om satsschema och huvudsatsschema

Svensk ordföljd presenteras ofta med hjälp av ett så kallat *satsschema*. *Satsschemat* utvecklades av den danske språkforskaren Paul Diderichsen och det kom till allmän kännedom speciellt i hans lärobok *Elementär Dansk Grammatik* år 1946. Satsschemat ger en tydlig bild av variationer i svensk ordföljd. Det finns dock sådana satser i svenska som inte kan placeras i satsschemat men som ändå är grammatiskt helt korrekta. (Jørgensen & Svensson 1986:135.)

Det finns två scheman för ordföljd i svenska: huvudsatsschema och bisatsschemat. I det följande redogör jag för huvudsatsschemat (se tabell 2). Bisatsschemat presenteras inte för det är huvudsatser som är centrala i min undersökning. Satsschemat har två fält som heter *nexusfält* och *innehållsfält* (i SAG kallas nexusfältet *mittfält* och innehållsfältet *slutfält*). Båda fälten har igen tre positioner, där satsled kan placeras. *Nexusfältet* består av positionerna för *finit verb* (V1), *subjekt* (N1) och *satsadverbial* (A1). Namnet på fältet kommer från det samband, *nexusförbindelse*, som subjekt och predikat har. Det andra fältet heter *innehållsfält* och det innehåller andra led som *infinit verb* och *verbpartikel* (V2); *objekt*, *predikativ* eller *egentligt subjekt* (N2). Adverbial som uttrycker tid, sätt eller rum, ”*TSR-adverbial*” och *agent* (A2) finns också i innehållsfältet. (Jørgensen & Svensson 1986:136.)

I huvudsatser måste positionerna för subjektet och det finita verbet alltid vara besatta eftersom de är s.k. platshållare i svenska. Subjektet kan givetvis flyttas till fundamentet och då är dess normala plats tom. Om finit verb flyttas till fundamentet, placeras verbet *göra* på det finita verbets plats. Det har då samma tempusform som det finita verbet, t.ex. *Springer gör han varje morgon*. Det viktiga är att ett satsled måste stå i en bestämd position och i den ordning som det finns i satsschemat. (Jørgensen & Svensson 1986: 135–137.)

Det finns ytterligare ett tredje fält som heter *fundamentfält* (enligt SAG 4:10 kallas det *initialfält*). Det står före nexusfältet. I svenskan kan man inte vanligtvis börja en påståendesats med finit verb (jfr 2.1.4.2) utan det måste finnas något annat led framför det. Detta led står i *fundament*. Alla satsled kan i princip flyttas dit från sin ”normala” plats i satsen. Den normala platsen betyder den position där ett satsled står om det inte framhävs och flyttas till fundament. Om inget annat satsled behöver framhävas står subjektet i fundament. I tabell 2 betyder pilen den plats där ett satsled normalt står om det inte har förflyttats till fundamentet. (Jørgensen & Svensson 1986:136–137.)

Tabell 2 Huvudsatsscehema (ur Jørgensen & Svensson 1986:137)

	fundament- fält			nexusfält			innehållsfält		
	V1	N1	A1	V2	N2	A2			
1 den gamle mannen	har	←	ändå	glömt	sin hatt	på tåget			
2 ändå	har	den gamle mannen	←	glömt	sin hatt	på tåget			
3 glömt	har	den gamle mannen	ändå	←	sin hatt	på tåget			
4 sin hatt	har	den gamle mannen	ändå	glömt	←	på tåget			
5 på tåget	har	den gamle mannen	ändå	glömt	sin hatt	←			

Det finns också andra satser i det ursprungliga satsschemat än bara deklarativa huvudsatser. Eftersom de inte är relevanta med tanke på min studie, presenteras de inte här. Som tabell 2 visar står subjektet i fundamentet i den första satsen. Endast denna sats har alltså rak ordföljd. I den andra satsen har satsadverbialet placerats som fundament. Den tredje satsen inleds av det infinita verbet. Den fjärde satsen däremot inleds av objektet medan den femte satsen har rumsadverbial som fundament.

2.1.4.2 Vad kan stå i fundament?

Alla satsled kan stå i fundament om kontexten tillåter det (Jørgensen & Svensson 1986: 137). Även bisatser kan stå i fundament och t.ex. adverbiala bisatser är rätt allmänna

där. Enligt SAG (4:99) är det dock vissa modala satsadverbial som aldrig kan stå där. De är bl.a. *allt, då, för all del, förstås, ju, nödvändigtvis, till äventyrs, typiskt, verkligen, väl*. Sådana satsadverbial som har prefixet *o-* står relativt sällan i fundament. Additiva konjunktionella satsadverbial *också* och *även* kan inte ensam stå i fundamentet. (SAG 4:126)

Fundamentet är i allmänhet ett obligatoriskt led i deklarativa huvudsatser. I talspråk, ledig stil, ledigt skriftspråk och annonsspråk kan det finnas satser som inte har något fundament, t.ex. *Sitter här i solen och skriver ett kort till dig* (ur SAG 4:692). En sådan sats utan fundament är möjlig eftersom man vet vilken person verben *sitter* och *skriver* refererar till (SAG 4:692).

Normalt står endast ett led i fundamentet. Det finns också undantag. Objekt och adverbial kan stå i fundament om finit eller infinit verb också har placerats där: *Glömde sin hatt* (finit verb med objekt) *gjorde den gamle mannen på tåget* / *Glömt sin hatt har den gamle mannen på tåget* (infinit verb med objekt). Objekt och adverbial är då bestämningar. De kan också vara samtidigt i fundamentet: *Glömde sin hatt på tåget gjorde den gamle mannen* (Jørgensen & Svensson 1986:138). Adverben *kanske, kanhända* och *måhända* kan stå i fundament tillsammans med andra satsled: *Kanske Lina snart är färdig*. Satsen har då af-ordföljd (SAG 4:676). Det kan finnas flera adverbial i fundamentet (se exempel 8).

(8) På Troon förra sommaren gick han ut som etta sista dagen. (ur Hultman 2003:293)

I exempel (8) finns ett rums- och ett tidsadverbial i fundamentet. Det kan också finnas enbart två rums- eller två tidsadverbial i fundamentet.

Om det led som står i fundamentet är speciellt långt eller viktigt upprepas dess betydelse ofta på följande sätt: *I somras så var vi i Norrland. När han reste från Stockholm då regnade det*. Det upprepande ordet kallas bl.a. *dubbelt fundament*. Det gör det lättare att förstå vad någon menar. (Jørgensen & Svensson 1986:139.)

Enligt Hultman (2003:293) och SAG (4:695) kan man placera ett fritt adverbial eller predikativ och *så* tillsammans i fundamentet: *Men om ni bara tänker en stund så fattar ni nog* (ur SAG 4:418). Här står en bisats som adverbial i fundamentet och det är just bisatsfundament som tycks uppkomma tillsammans med *så*. Adverbial och predikativ förekommer också. SAG kallar *så* i den här betydelsen som *ett adjunktionellt led*. *Så* har som uppgift att markera gränsen mellan fundamentet och huvudsatsens

predikativ och därför blir innehållet lättare att förstå. Konstruktionen har nuförtiden blivit mera accepterad också i skriftspråk, åtminstone i ledigt skriftspråk. Då är det just vanligen fråga om en kombination av en bisats och *så*. I SAG (4:695) påpekas dock att ”språkvårdare brukar godkänna adjunktionellt *så* i formellt och neutralt skriftspråk endast när fundamentet utgörs av en konditional bisats.”

2.1.4.3 Vad står i fundament i svenska?

I svenskt skriftspråk är det subjektet som oftast står i fundament. Uppskattningen av andelen varierar mellan 60 % och 70 % i de undersökningar som har gjorts (Westman 1974:155; Jörgensen & Svensson 1986:137). Enligt Jörgensen & Svensson (1986:137) är det mest frekventa satsledet i fundament samband med omvänd ordföljd TSR-adverbial, dvs. adverbial som uttrycker antingen tid, sätt eller rum: *Under sommaren bodde vi i Småland*. Det är ofta fråga om en adverbial bisats: *När det blev kväll gick vi ner till ån..* Hultman & Westman (1977:185) konstaterar att objekt och predikativ är relativt sällsynta i fundament. Elever med högre betyg tycktes använda lite kortare fundament än elever med lägre betyg (Jörgensen & Svensson 1986:216).

2.2 Ordföljd i finska

I detta avsnitt redovisas först ordföljdens funktioner i finska i avsnitt 2.2.1. Finskan har inte så strikta ordföljdregler, men några principer finns ändå och de presenteras i avsnitt 2.2.2 där också exempel på grundsattstyper i finska ges.

2.2.1 Ordföljdens funktioner

Finskan behöver inte uttrycka satsledsfunktioner med ordföljden för böjningsmorfologin tar hand om sådana uppgifter. Ordföljden är emellertid inte helt fri eftersom man kan uttrycka olik information genom att variera den. Enligt Ekerot (1995:70) har finsk ordföljd *textgrammatisk funktion*. Ekerot (1995:71) ger exempel på detta med hjälp av två olika satser: *Kadulla on auto* eller *Auto on kadulla*. I den första satsen är *katu* bekant och i den andra satsen *auto*. Enligt Iso suomen kielioppi (Hakulinen m.fl. 2004:§1370) avgör satsens *informationsstruktur* hur informationen fördelas i satsen, vad som anses som redan given information och vad som är ny

information. En sats kan indelas i två delar som heter *tematisk* och *rematisk del* (eller bara *rema*). *Tema*, samtalsämnet, står på den tematiska delen enligt informationsstrukturen. *Rema* uttrycker något nytt om samtalsämnet. I tabell 3 (ur Hakulinen m.fl. 2004:§1370) ges exempel på detta.

Tabell 3 Tema och rema i finska satser (ur Hakulinen 2004 m.fl.:§1370)

TEMATISK DEL	REMATISK DEL
Putket	ovat jäässä.
Alkeiskurssi	voi maksaa tuhansia euroja.

Ordföljden har också *fokuserande funktion* vilket innebär att det led som man vill framhäva placeras först i satsen (Ekerot 1995:72). Med tanke på informationsstrukturen är fokusledet då den enda obekanta saken i satsen. I exempelsatsen *Juho Heikkiä lyö* förutsätter att man vet att någon slår Heikki men man inte vet vem det är. Fokusering med hjälp av ordföljden är motsatsen till tema-remaprincipen, enligt vilket bekant information placeras först i satsen.

2.2.2 Principer för ordföljd i finska

Finskan sägs höra till SVO-språk, vilket betyder att subjektet oftast står före det finita verbet och de bestämmingar som predikatet har kommer först efter det (Löflund 2002:105). Det har också föreslagits att finskan skulle höra till (S)VO-språk för verbet står före subjektet i många satstyper och subjektet är inte ett obligatoriskt satsled i finska påståendesatser. Subjektet saknas t.ex. i passivsatser som i *Saarilla viljellään jonkin verran rehukasveja* (Löflund 2002:105). Dessa satstyper är dock enligt Löflund (2002:108) inte lika frekventa som satstyper med SVO-ordföljd. Det finns också satser som på riktigt börjar med verbet (Löflund 2002:106). Sådana är frågesatser som inleds med verb (*Saako täällä polttaa?*), imperativsatser (*Istu!*) och satser som har infinitiv- eller att-sats som subjekt (*Oli kyseenalaista antaa ylennys siitä hyvästä; On hauskaa, että tulet*) (Löflund 2002: 105ff).

Ordföljden i finska är mycket fri med tanke på placering av enskilda satsled. Det finns inte samma slags regler som i svenskan för inbördes placering av subjekt och predikat

(Löflund 2002:105). Enligt Leino (1989:155) kan man tala om egentliga ordföljdsfel om innehållet inte förstås rätt på grund av den valda ordföljden. Ett fel uppstår också om budskapet blir flertydig: *Kampaajalla rapistunut ulkomuotoni koheni*. Jfr *Rapistunut ulkomuotoni koheni kampaajalla*. I skriftspråket måste man noggrant placera olika slags småord för annars kan de uppfattas på fel sätt. (Leino 1989:156) De måste placeras före det ord med vilket de hör ihop. Exempelsatserna (9) – (12) (ur Leino 1989:156) betyder olika saker beroende på placering av småordet *myös*:

(9) Peppi syö tänään **myös** jäätelöä.

(10) Peppi syö **myös** tänään jäätelöä.

(11) Peppi **myös** syö tänään jäätelöä.

(12) **Myös** Peppi syö tänään jäätelöä.

Exempel (9) betyder att Peppi äter också något annat än glass och enligt exempel (10) har hon också ätit glass någon annan dag än bara i dag osv.

Som det också syns i exempel (9) – (12) kan flera satsled än bara ett stå före predikatet i finska huvudsatser. I Hakulinen m.fl. (2004:§1379) ges t.ex. följande exempel på deklarativa huvudsatser där det står två led före predikatet: *Hienosti te lauloitte* (adverbial och subjekt) *Kaunis se on* (predikativ och subjekt). Detta utgör den största skillnaden mellan svensk och finsk ordföljd eftersom bara ett satsled, fundamentet, oftast kan stå före predikatet i svenska.

Det är svårt att ge några exakta regler för finsk ordföljd. Finskan har emellertid åtta olika grundsattstyper som har antingen rak eller omvänd ordföljd (Keski-Raasakka 1998:42; Löflund 2002:107). Dessa presenteras i de två följande avsnitten.

2.2.2.1 Grundsattstyper med rak ordföljd

Största delen av finska satser som innehåller subjekt, verb och objekt eller predikativ har SVX-ordföljd: t.ex. subjekt – verb – objekt (*Minä löysin suppilovahveroita.*) eller subjekt – verb – predikativ (*Tämä laiskottelu on aika mukavaa.*) (Hakulinen m.fl. 2004:§1366). Förutom dessa två har intransitivsatser (*Äiti nukkuu.*) en prototypisk SVX-ordföljd Löflund (2002:106). Tre grundsattstyper har således rak ordföljd men som framkommit hör de till de mest frekventa satsstyperna i finska.

2.2.2.2 Grundsattstyper med omvänd ordföljd

Följande exempelsatser på grundsattstyper med omvänd ordföljd i finska och deras beskrivningar är från Löflund (2002:106–107). Namnen på dessa satsstyper är emellertid från Keski-Raasakka (1998:43) eftersom de där är på svenska.

Satser som anger ägare har omvänd ordföljd eftersom subjektet står efter predikatet på den plats där objektet oftast står: *Tytöllä on koira*. Ordföljden är också fast eftersom om objektet och adverbiallet byter plats sinsemellan blir satsen en intransitivsats som uttrycker lokalitet: *Koira on tytöllä*. Satser som anger ägare kallas possessivsatsers.

Existentialsatser har också omvänd ordföljd: *Pihalla on koiria*. Vidare har resultatsatser (*Tytöstä tuli lääkäri*) eller tillståndssatser (*Sataa vettä*) omvänd ordföljd. På samma sätt placeras predikatet före subjektet i upplevarsatser: *Minua harmittaa (tämmä pimeys)*. Objektet är då det första satsledet och subjektet är inte ens ett nödvändigt led. Fem av de åtta finska grundsattstyperna avviker från den grundläggande finska ordföljden SVO, men som tidigare framkommit är dessa satsstyper inte lika allmänna som satser med rak ordföljd.

I detta kapitel har jag betraktat ordföljd i svenska och finska. Ordföljden har olika slags funktioner i dessa språk, och därför finns det stora skillnader också i ordföljder. Finskspråkiga inlärare kan sålunda ha svårigheter med svenskans strikta regler för ordföljder. I nästa kapitel presenteras tidigare forskning om fundament och inlärning av inversion.

3 Tidigare forskning om fundamenttyp och inlärning av inversion

I detta kapitel presenteras de mest centrala tidigare studier som handlar om inlärning och bruk av inversion och typen av fundament. I samtliga fall redovisas endast de resultat som har relevans för min studie. Jag inleder med att redogöra för två centrala, något äldre studier där bl.a. inlärning av inversion undersöks hos andraspråksinlärare i Sverige, Hyltenstam (1978) och Bolander (1988). Därefter presenteras Ganuzas (2008) undersökning om rak och omvänd ordföljd hos gymnasister i flerspråkiga skolor i Sverige. Av studier utförda i Finland tas upp Lahtinen och Palviainen (2011) där det undersöks om inversion kan användas som kriterium för CEFR-nivå i finskspråkiga studenters texter på svenska och Meriläinen (1989) där syntaxen, bl.a. fundamentpositionen, i finska abiturienters svenska uppsatser studeras. Därefter redovisas Bohnacker & Lindgrens (2014) studie om ordföljd och fundament i L2-svenska, L1-nederländska och L1-svenska. Avslutningsvis redogörs för utvecklingssekvensen för inversion enligt Abrahamsson (2009) och hypoteser utgående från resultaten i de tidigare studierna presenteras.

Hyltenstam (1978:10,12ff) har undersökt hur några syntaktiska företeelser (placering av negation, inversionen i ja-/nej-frågor och inversionen i icke-subjektinledda huvudsatser) behärskas av 160 vuxna L2-svenskinlärare och om olika slags verb (hjälp- eller huvudverb) eller subjekt (substantiv eller pronomen) har en inverkan på användningen av inversion. Inlärarna gick dagligen på en språkkurs, och de gjorde ett skriftligt test när de hade studerat svenska i tre veckor. Samma test upprepades efter fem veckor. I testet ombads inläraren att placera det angivna ordet på den rätta platsen i meningen, se exempel (13) (ur Hyltenstam 1978:64):

(13) ANNA På banken _____ lånar _____ 3.000 kronor.

Angående inversionen i icke-subjektinledda huvudsatser var ingen verb- eller subjektkategori mera gynnsamm (Hyltenstam 1978:35f). Det fanns en stor variation i användningen av inversion och denna syntaktiska företeelse var den svåraste för

inlärarna. Enligt Hyltenstam är regeln för inversionen svår att tillägna sig, men efter den långsammare början är utvecklingen snabbare.

Bolander (1988:204) har undersökt ordföljden i icke-subjektinledda påståendesatser. Hon hade som material inspelningar med 60 L2-inlärare (20 finsk-, 20 polsk- och 20 spansktalande). Hälften av inlärarna i varje grupp bedömdes vara på en hög nivå, hälften på en låg nivå. Inlärarna gick på en fyra månaders svenskurs. Den första inspelningen bestod av två intervjuer, den andra beskrivningar av bildserier. Dessa inspelningar gjordes i början av kursen samt i slutet av den. Uppmärksamhet fästes vid alla satser som skulle ha omvänd ordföljd. Bolander (1988:207) analyserade hur satsens subjekt, verb och fundament påverkade bruket av inversionen. Eftersom inlärarnas modersmål och språkliga nivåer inte uppvisade någon större inverkan på resultaten, behandlade Bolander materialet som helhet. Materialets inspelningsstillfällen spelade inte heller någon roll.

Bolander (1988:209–210) konstaterar att inversion används mindre i samband med en bisats eller ett adverbial i fundamentet (speciellt med *sen*). Ett objekt i fundamentet ledde däremot oftare till en målspråksenlig ordföljd. Inversionen behäskades speciellt bra efter *det*, t.ex. *de[t] tror jag*. *Det* fungerar i exemplet som objekt i början av satsen (i några fall kan objektet utelämnas). I denna struktur kan verbet och subjektet variera. Också strukturer som t.ex. *han pratar bra spanska tycker ja[g]* behäskades bra. Troligen är båda dessa konstruktioner mycket frekventa och viktiga med tanke på kommunikationen. Enligt Bolander är det här fråga om helfras- eller mönsterinlärning. Man lär sig en modell av en struktur.

Att satser med adverbet *sen* i fundamentet så ofta har rak ordföljd kan enligt Bolander (1988:210) bero på att *sen* är mera betydande i sig (än *det*), speciellt i berättelser, och det används ofta i samband med ett tematiskt subjekt, vilket kan leda till att man felaktigt placerar subjektet före predikatet, enligt ”den dominerande ordföljden”.

Bolander (1988:213) föreslår att man kunde fästa uppmärksamhet vid det inflöde man använder i undervisningssituationen så att vanliga, frekventa ord skulle användas i samband med någon grammatisk företeelse, t.ex. i inversion med icke-subjekt i fundamentet. På det sättet kunde inlärningen bli mera motiverande. Inlärningen skulle också bli lättare, om inläraren inte behöver fästa för mycket uppmärksamhet för nya, svårare ord. I formell undervisning, som inlärning av svenska i finska skolor, kan det

dock vara mer utmanande att finna lämplig, motiverande inflöde eftersom det inte är fråga om integrering i det svenska samhället med hjälp av språket.

Ganuza (2008:1,33) har undersökt hur 127 gymnasie-elever med svenska som andraspråk i flerspråkiga skolor (Stockholm, Göteborg och Malmö) använder rak och omvänd ordföljd beroende av kontexten. Tidigare studier har nämligen visat att icke-inversion, dvs. rak ordföljd som medvetet används i stället för omvänd ordföljd, spelar en viktig roll i flerspråkigt ungdomsspråk. Ganuza (2008:43f) hade både muntligt och skriftligt material. I den muntliga delen av undersökningen fick eleverna berätta om någon film som de hade sett. Det skriftliga materialet utgjordes av en essä som var en del av det nationella provet i svenska eller i svenska som andraspråk i åk 3 i gymnasiet.

Det framkom att ca 31 % av de påståendeformade huvudsatserna var inledda av icke-subjekt (Ganuza 2008:60). I det skriftliga materialet var motsvarande andel något högre, ca 36 %. Adverbialfundament var de mest allmänna av alla icke-subjekt i fundament (Ganuza 2008: 90ff). Ungefär en tredjedel, ca 75 %, av de satser som hade icke-subjekt i fundament inleddes med ett adverbial i muntliga data. I det skriftliga materialet var andelen något lägre, ca 62 %. Enligt Ganuza (2008:95–96) var adverbialen *sen/då/så* de mest allmänna i hela materialet. De mest allmänna adverbialen i det skriftliga materialet var prepositionsfraser (Ganuza 2008:95–96). Adverbialen *då*, *så*, *nu* och *sen/sedan* var också allmänna.

Bisatsernas andel av fundament var ca 1 % i tal medan det i det skriftliga materialet var något högre, 14 % (Ganuza 2008:90). Objekt var också allmänna som fundament med en andel på ca 7 %. I det skriftliga materialet var motsvarande andel ungefär detsamma. Ganuza (2008:94f,130) konstaterar att vad som står i fundamentet är av stor betydelse med tanke på ordföljden, men att det också finns andra faktorer som påverkar den, t.ex. sociopragmatiska faktorer som t.ex. att ju mer styrd situationen var, desto flera inversioner användes.

Ganuza (2008:158) hade förväntat sig att ungdomarna skulle ha använt målspråksenlig inversion i mindre grad. Den saknades dock bara i ca 5 % av de påståendeformade huvudsatserna i det muntliga materialet och endast i ca 2 % i det skriftliga materialet (Ganuza 2008:60). Inversion saknades oftast efter adverbialfundament, speciellt efter *sen*, i det muntliga materialet (Ganuza 2008: 95f). Bisatsfundament i det muntliga materialet ledde också ofta till icke-inversion (Ganuza 2008:100). Speciellt villkorsbisatser och tidsbisatser med subjunktionen *när* var

problematiska för ordföljden. Ganuza påpekar dock att antalet dessa satser kanske var för litet för att dra slutsatser av dem.

Efter objekt och predikativ blev ordföljden oftare omvänd (Ganuza 2008:94,101f). Vidare uppvisade bisatser och adverbial med s.k. platshållare ("å *sen* så; "då så) i muntligt material också oftare omvänd ordföljd.

I skriftligt material (Ganuza 2008:92,96) saknades inversion bara efter adverbialfundament (ca 3 %) och bisatser (ca 1 %). Efter *sen* saknades inversion bara i två fall, efter *till exempel* i fyra fall och efter *då* i ett fall. I de flesta fall var det fråga om adverbialet *kanske* som kan efterföljas av både inversion och icke-inversion i standard svenska.

Lahtinen och Palviainen (2011:89ff) har undersökt om man kan bedöma färdighetsnivån (CEFR, se bilaga 1) genom att betrakta hur omvänd ordföljd behärskas. De studerade också vilka satsled som används i fundamentet och om olika satsled i fundamentet har en positiv eller en negativ inverkan på bruket av inversion. Deras material bestod av sammanlagt 60 uppsatser (20 på varje nivå, A2, B1 och B2) skrivna av finska universitetstuderande på den obligatoriska högskolekursen i svenska.

Lahtinen och Palviainen konstaterar att även om inversion används mera målspråksenligt på högre nivåer kan man inte avgöra CERF-nivån endast med inversion som kriterium. Inversionen användes å ena sidan målspråksenligt i texter på lägre nivåer, å andra sidan fanns det texter också på nivå B2 som bara innehöll subjektsinledda satser och därmed rak ordföljd. På nivå B2 verkar behärskingen av inversion dock vara kännetecknande eftersom andelen av målspråksenliga inversioner var nästan 95. På nivå A2 var procentandelen 51 och på nivå B1 drygt 70. (Lahtinen och Palviainen 2011:95, 99f). Med tanke på kontexten verkar en bisats eller ett adverbial i fundamentet förorsaka målspråksavvikande ordföljd. Däremot blev ordföljden målspråksenlig om objekt eller predikativ stod i fundamentet. (Lahtinen och Palviainen 2011: 96). Ungefär en fjärdedel, 25 %, av de påståendeformade huvudsatserna inleds med icke-subjekt i fundamentet på alla färdighetsnivåer vilket är färre än hos L1-talare (Lahtinen och Palviainen 2011:94). Det förekommer samma satsled i fundament som hos infödda talare, men andelen belägg uppvisar skillnader och färre icke-subjekt återfinns (Lahtinen och Palviainen 2011:93f). Resultaten visar inga större skillnader i användning av olika satsled i fundament färdighetsnivåerna emellan.

Meriläinen (1989) har undersökt syntax i finskspråkiga abiturienters svenskuppsatser och bl.a. fundamentets syntaktiska funktion. Undersökningen ger information om vilka satsled som används i fundamentet av finska elever och hur frekventa de är. Meriläinen presenterar också några typiska drag för både goda och dåliga uppsatser. Meriläinens (1989:2ff.) material består av 48 uppsatser som skrevs i studentexamen våren 1980 under rubriken *Mera fritid*.

Det mest allmänna satsledet som fundament hos abiturienter var subjekt (65 % av alla). Abiturienter använde alltså icke-subjekt i fundament i 35 % av alla satser. Adverbial som fundament utgjorde den näst största gruppen med 32 % och verkade vara kännetecknande för goda uppsatser. Tidsadverbial var kännetecknande för dåliga uppsatser medan satsadverbial förekom i goda uppsatser. Ytterst få rumsadverbial påträffades, vilket kanske beror på rubriken. I Meriläinens (1989) undersökning fanns ingen egen kategori för bisatser, utan de ingick i andra kategorierna, mest i adverbialen. Som detalj nämns att temporala bisatser i fundamentet förekom mycket oftare i dåliga än i goda uppsatser (Meriläinen 1989:125). Objektfundament (drygt 2 %) och predikativfundament (knappt 1 %) förekom sällan (Meriläinen 1989:134ff). Enligt Meriläinen (1989:134ff) är dessa tecken på goda språkkunskaper. Speciellt syntes detta i samband med objektfundamentet.

Bohnacker & Lindgren (2014) har undersökt ordföljd och satsled i fundament i L2-svenska, L1-nederländska och L1-svenska. Svenska och nederländska är närbesläktade språk och tidigare studier har visat att även inlärare av närbesläktade språk tenderar att använda t.ex. olika slags ordföljder än modersmålstalare. Avancerade inlärare har dock inte problem med själva grammatiken utan det handlar snarare om oidiomatiska strukturer, dvs. t.ex. ordföljder som inte används av modersmålstalare i en specifik kontext.

Som material hade Bohnacker & Lindgren (2014) både informella muntliga data och texter av två olika slags genrer. Materialet samlades från 17 avancerade nederländska inlärare av svenska som hade nederländska som modersmål, och från 17 svenska modersmålstalare. Alla informanter var unga vuxna (18–25 åriga) (Bohnacker & Lindgren 2014:36,38ff).

Resultaten visade att L1-svenska och L1-nederländska inte skiljde sig så mycket åt som forskarna hade antagit (Bohnacker & Lindgren 2014:42,47,65). Samma gällde L1- och L2-svenska. Andelen olika satsled i fundamentet var mycket likartad i båda

grupperna och i båda delmaterialen (muntligt och skriftligt). Andelen subjekt var ca två tredjedelar och abverbial utgjorde en tredjedel. Andelen objektfundament var ca en procent. Andelen predikativfundament var också låg, under en procent.

Inlärare av L2-svenska hade inte heller problem med omvänd ordföljd. Det fanns bara två fall där omvänd ordföljd fattades i det skriftliga materialet. I det muntliga materialet var det tio fall där omvänd ordföljd fattades (1,2 %) och nio av dessa förekom hos en inlärare. (Bohnacker & Lindgren 2014:41,46,67).

Det mest intressanta var konstruktionen ”rumsadverbial + ”så”, dvs. *dubbelt fundament* (se avsnitt 2.1.4.2) i det muntliga materialet. (2014:45–46) Alla utom en modersmålstalare använde denna konstruktion (14,5% av alla huvudsatser) och dess andel var högre än bara enstaka rumsadverbial (ca 10 %). Hos inlärare var konstruktionen främmande. Enligt Bohnacker och Lindgren (2014:65) är *dubbel fundamentet ”rumsadverbial + ”så”* allmännare i deras undersökning än vad som tidigare har konstaterats.

Bohnacker och Lindgren (2014:66f) fann alltså att det inte fanns problem med olika slags fundament och ordföljder samt informationsstrukturen i L2-svenska. De påpekar att trots detta kan språket ändå låta oidiomatiskt. Enligt Bohnacker och Lindgren (2014:46) lärs t.ex. användning av dubbelfundament inte i formell undervisning.

Det är många forskare som har intresserat sig hur omvänd ordföljd lärs in och används (Abrahamsson 2009:68f). Som resultat har det kunnat skapas en utvecklingssekvens, dvs. en rad av olika stadier som inläraren genomgår på vägen mot målspråksenlig användning av inversion. På det första stadiet använder inläraren bara subjektsinledda påståendesatser t.ex. *Jag cyklade till skolan igår*. Efter det, på det andra stadiet, behöver inläraren *topikalisera*, dvs. placera i fundamentet, också andra satsled än bara subjekt. På detta stadium kan inläraren dock inte ännu använda omvänd ordföljd och yttranden blir målspråksavvikande, t.ex. *I går jag cyklade till skolan*. På det tredje stadiet kan inläraren använda omvänd ordföljd målspråkenligt, t.ex. *I går cyklade jag till skolan*.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att inlärare använder samma slags fundament som infödda talare, men i olik mängd (se t.ex. Lahtinen och Palviainen 2011:93f). Inlärare använder flera subjektsfundament än infödda talare. I Bohnacker & Lindgren (2014:65f) använde avancerade inlärare dock lika ofta subjekt som fundament

än infödda talare. Adverbialfundament är de mest allmänna av icke-subjekt (se t.ex. Meriläinen 1989:125). De mest allmänna adverbialen i det skriftliga materialet i Ganuza (2008:95–96) var prepositionsfraser. Adverbialen *då*, *så*, *nu* och *sen/sedan* var också allmänna. Objekts- och predikativfundament förekommer sällan (Hultman & Westman 1977:185). Användning av olika fundamenttyp skiljer sig nödvändigtvis inte på de olika färdighetsnivåerna enligt Lahtinen och Palviainen (2011: 94). Bohnacker & Lindgren (2014:65f) fann samma slags resultat mellan infödda talare och avancerade inlärare. De hade också som resultat att inlärare inte hade problem med inversion efter icke-subjekt i fundament. Enligt Lahtinen och Palviainen (2011:94f) fanns det stora skillnader de olika färdighetsnivåerna emellan vad gäller användning av inversion. Andelen inversioner ökade i och med att färdighetsnivån blev högre. Enligt Hyltenstam (1978:35f) sker inläringen av inversion först långsamt, men med tiden blir det snabbare. Enligt Abrahamsson (2009:68f) använder inlärare först bara subjektinledda fundament. Sedan börjar även andra fundament förekomma, men ordföljden är fortfarande rak. Till slut används också inversion. Inversionen saknas oftast efter ett bisatsfundament eller ett adverbialfundament. Efter ett objekt eller ett predikativ i fundamentet förekommer den däremot med större sannolikhet. (Se t.ex. Bolander (1988:209–210; Lahtinen och Palviainen (2011:96). Också i s.k. helfraser som t.ex. *de tror jag* behärskas inversionen ofta. Inversionen förekommer färre i tal än i skrift. (Ganuza 2008: 90)

På basis av dessa resultat och vad som konstaterats i 2.1.4.3 kan man anta att adverbial och speciellt tidsadverbial kommer att vara de vanligaste av icke-subjekt i fundament. Den andra skrivuppgiften där man ska skriva en berättelse gynnar ytterligare användning av adverbial. Det kommer troligen att finnas få objekts- och predikativfundament.

Man kan vidare anta att andelen subjektfundament är högst på nivå A2, eftersom inlärare på denna nivå är gymnasister. De kommer oftare också att utelämma inversion efter icke-subjekt i fundament. De andra inlärarna är universitetsstudenter med svenska som huvudämne, vilket kan tänkas påverka resultatet. Bedömningskriterierna angående nivåerna B2 och speciellt C1 (se bilaga 1) är relativt stränga varför man kan anta att uppsatserna på dessa nivåer håller hög kvalitet och bruket av inversion blir målspråksenlig.

4 Material och metod

I detta kapitel presenterar jag först mitt material. I avsnitt 4.2 redogör jag för de metoder som jag har använt i analysen.

4.1 Material

Mitt material (sammanlagt 88 uppsatser) består av texter skrivna av åtta gymnasister och sju universitetstuderande. Alla är alltså L2-inlärare av svenska, med finska som modersmål. De skrev två olika skrivuppgifter (se bilaga 2 och 3), en insändare, (UPP4) och en berättelse (UPP5) tre gånger under sin gymnasie- eller studietid. (Materialet behandlas dock som helhet.) Gymnasister skrev sina första texter antingen på kurs 1 eller 2 under höstterminen 2010. Den andra insamlingsomgången var på kurs 3 under vår- eller höstterminen 2011 och den tredje och sista på kurs 5 under vår- eller höstterminen 2012. Universitetstuderande skrev sina första texter under den första terminen 2010. Den andra datainsamlingsomgången var under den tredje terminen 2011 och den tredje och sista insamlingsomgången var under den femte terminen 2012.

Materialet har samlats in inom forskningsprojektet *Topling: Inlärningsgångar i andraspråket* som genomfördes vid Institutionen för språk och Centrum för tillämpad språkforskning (SOLKI) vid Jyväskylä universitet 2010–2013. Syftet med Topling var att redogöra hur kompetensen att skriva i L2 finska, L2 svenska och L2 engelska utvecklas i det finska skolsystemet under tre år. Undersökningen är alltså longitudinell. Alla insamlade texter har nivåbedömts enligt CEFR-skalan (se bilaga 1). Ordföljd ingår dock inte som kriterium i nivåbeskrivningarna i skalan. I kriterierna hänvisas inte heller till fel eller målspråksavvikande språkbruk vilka således inte skulle ha påverkat nivåbedömningen.

Uppsatserna är alltså indelade i fyra färdighetsnivåer (se bilaga 1). Den lägsta nivån, A2, består av 43 uppsatser skrivna av gymnasister (se tabell 4). Denna nivå är den näst lägsta på CEFR-skalan och betyder att inläraren redan kan förbinda korta uttryck eller satser med varandra genom att använda fogeord som t.ex. *och*, *men* och *eftersom*. Därför kan man förvänta att inlärare på denna nivå börjar använda också

bisatser. Texter på denna nivå är ändå korta och enkla och handlar om vardagliga situationer och personliga erfarenheter.

De övriga texterna i materialet är skrivna av universitetsstudenter som har svenska som huvudämne. Nivå B1 består av 16 uppsatser. Inlärare på denna nivå kan uttrycka mera abstrakta saker och deras skriftliga produktioner bildar en helhet. Den näst högsta nivån, B2, består av 18 uppsatser. Nivå B2 betyder att skriftliga produktioner är ännu tydligare helheter. Längre texter kan ha några brister vad gäller att bilda en klar helhet. Inlärare kan redan bl.a. motivera sina tankar och evaluera andras. Den högsta nivån i mitt material, C1, består av 11 uppsatser. På denna nivå har inlärare egen stark och personlig stil att skriva. Texten bildar en logisk, utvecklad helhet som har skrivits med tanke på mottagaren.

Tabell 4 Antalet och andelen texter på olika CEFR-nivåer

nivå	antal uppsatser f	andel uppsatser (%)
A2	43	ca 49
B1	16	ca 18
B2	18	ca 20
C1	11	ca 13
totalt	88	100

Som visas i tabell 4 utgör uppsatserna på nivå A2 nästan hälften av alla uppsatser. Andelen uppsatser på nivåerna B1 och B2 är nästan densamma, ca 20 %, som är en betydligt lägre andel än på nivå A2. Den lägsta andelen uppsatser finns på nivå C1.

Tabell 5 Fördelning av olika satser enligt CEFR-nivå

	A2		B1		B2		C1		totalt	
	Antal	%	antal	%	antal	%	antal	%	antal	%
Påståendeformade										
huvudsatser	272	83,2	177	62,3	253	55,0	221	57,4	923	63,4
Ja/nej frågor	1	0,3	0	0	1	0,2	4	1,0	6	0,4
Frågeordsfrågor	2	0,6	3	1,1	4	0,9	3	0,8	12	0,8
Bisatser	52	15,9	104	36,6	202	43,9	157	40,8	515	35,4
Totalt	327	100	284	100	460	100	385	100	1456	100

Som framgår av tabell 5 fanns det totalt 923 påståendesatser i mitt material. Antalet bisatser var 515. Det fanns också 18 frågesatser (6 ja/nej-frågor och 12 frågeordsfrågor). Andelen satser, speciellt andelen huvud- och bisatser, varierar på de olika CEFR-

nivåerna. Andelen bisatser ökar kraftigt från nivå A2 till nivå B1. Nivå B2 har den högsta andelen bisatser. Skillnaderna är dock små mellan de tre högsta nivåerna. Att andelen bisatser ökar kan betyda att komplexiteten ökar (Lahtinen och Palviainen (2011:93). En möjlig orsak till variationen i andelen bisatser är att det är fråga om inlärare av olika åldrar samt om inlärare som befinner sig på skilda färdighetsnivåer.

Tabell 6 Antal satser/ uppsats på de olika CEFR-nivåerna

CEFR-nivå	satser i medeltal		min. antal satser		max. antal satser	
	huvud-satser	bisatser	huvud-satser	bisatser	huvud-satser	bisatser
A2	6	1	3	0	13	4
B1	11	7	5	3	24	11
B2	14	11	5	4	31	22
C1	20	14	12	3	29	23
Totalt	13	8	6	3	24	15

I tabell 6 betyder huvudsatser påståendeformade huvudsatser som analyseras i detta arbete. Utifrån tabell 6 kan konstateras att antalet satser i genomsnitt ökar i förhållande till en högre CEFR-nivå. Också minimum och maximum antalet satser ökar, men skillnaderna är mindre och det finns också några undantag. Exempelvis är det maximala antalet huvudsatser högre på nivå B2 än på nivå C1. Skillnaderna är dock mycket små.

Som jämförelsematerial används 31 texter skrivna av svenskspråkiga gymnasister i Sverige. De skrev också två texter av olika texttyper men bara en gång (se bilaga 4).

4.2 Metod

Materialet nivåbedömdes (CEFR-nivåer, kriterieskalan återfinns i bilaga 1) inom Toppling-projektet. Texterna som skrevs av infödda talare har dock inte nivåbedömts varför de behandlas som en helhet.

Jag arbetade först på uppsatsnivå och excerperade alla satser som hade både subjekt och predikat, för jag är intresserad av ordföljden, dvs. ordningen mellan dessa satsled. Därefter indelade jag dessa satser i huvudsatser (i påståendeformade, i *ja/nej*-frågor och frågeordsfrågor) och i bisatser för att få antalet varje satstyp och antalet

satser sammanlagt. Oklara fall som inte kunde klassifieras antingen som huvud- eller bisatser utelämnades ur analysen.

I följande fas excerperade jag alla fundament av alla påståendeformade huvudsatser i varje uppsats. Jag klassificerade beläggen enligt fundamenttyp (subjekt-, adverbial-, bisats-, objekts- eller predikativfundament) och räknade antalet varje typ. Adverbialen indelades också i underkategorier (tids-, rums-, satsadverbial och övriga adverbial).

Efter det koncentrerade jag mig på ordföljden efter ”icke-subjekt” i fundament (dvs. alla andra fundamenttyper än subjektet). Ordföljden analyserades och klassificerades som *målspråksenlig* eller *målspråksavvikande*. Därefter räknade jag antalet målspråksenliga och målspråksavvikande belägg enligt varje fundamenttyp och totalt.

Efter att ha analyserat alla uppsatser började jag behandla materialet som helhet. Jag räknade antalet och andelen olika satstyper som helhet samt på de olika färdighetsnivåerna. Jag räknade också antalet huvud- och bisatser i genomsnitt per uppsats på de olika färdighetsnivåerna. Vidare räknades minimum- och maximumantalet huvud- och bisatser enligt färdighetsnivå.

Avslutningsvis gjorde jag ett sammandrag av varje färdighetsnivå. Icke-subjekt i fundament betraktades också kvalitativt för att kunna beskriva frekventa fundament. I fråga om ordföljden letades också efter fundament som ofta efterföljs antingen av rak eller omvänd ordföljd. De fyra olika färdighetsnivåerna jämfördes med varandra både kvantitativt och kvalitativt.

Jag använder följande identifieringskoder och anmärkningar i exempel ur materialet i resultatdelen. Den understrukna delen av satsen är fundament (se exempel 14). Förkortningarna ”GYM” och ”UNI” och ”NAT” används för att skilja mellan gymnasister och universitetsstuderande och infödda talare. Förkortningarna ”UPP4” och ”UPP5” betyder skrivuppgift (dvs. texttyp), där ”4” står för insändare och ”5” för berättelse. Den följande siffran (1/2/3) betyder datainsamlingsomgången. Den sista siffran hänvisar till skribenten. I några fall har också angivits vilket satsled mm. det är fråga om. Satser med målspråksavvikande rak ordföljd har markerats med asterisk (*).

(14) I mars firade min moster sitt bröllop. (UNI UPP5 3 2205)

5 Resultat

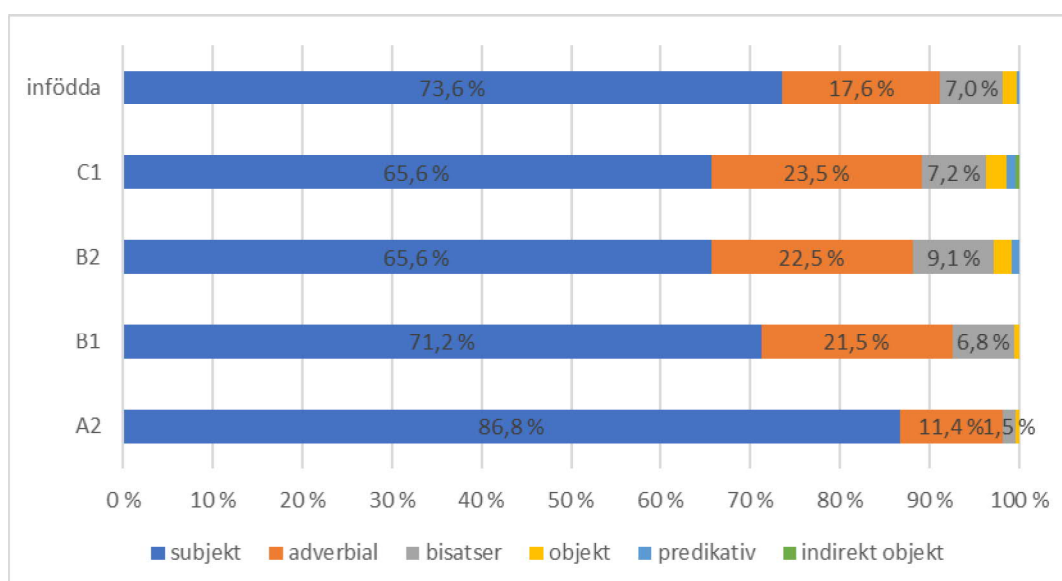
I detta kapitel presenterar jag mina resultat. I avsnitt 5.1 betraktas vilka satsled som står i fundamentet samt deras frekvens och om CEFR-nivån har någon inverkan på dessa. Därefter, i avsnitt 5.2, redogörs för när omvänd ordföljd börjar förekomma. I avsnitt 5.3 redovisas hur korrektheten i omvänd ordföljd påverkas av fundamenttypen på olika CEFR-nivåer.

5.1 Satsled i fundament och olika CEFR-nivåer

I detta avsnitt redogörs för vilka satsdel som förekommer i fundament i materialet och hur fördelningen av de olika satsdelen påverkas av färdighetsnivån. Jag inleder med en översikt varefter de olika satsdelen betraktas separat i följande fem avsnitt.

5.1.1 Översikt

Det återfanns sex olika satsled som fundament i hela materialet. Fyra av dem förekom på samtliga CEFR-nivåer (A2, B1, B2, C1). De var i storleksordning enligt procentandelen subjekt, adverbial, bisatser, objekt och predikativ (se figur 1). Denna ordning var som förväntat densamma på alla fyra nivåer. Predikativfundament förekom bara på två nivåer och indirekt objekt på en nivå. Satsleden betraktas i följande fem avsnitt separat och i denna ordning. I varje avsnitt görs också en jämförelse mellan CEFR-nivåer. I bilaga 5 återfinns en tabell med en sammanställning av satsleden i fundamentet enligt CEFR-nivå. Fördelningen visas också i figur 1 där också fördelningen hos jämförelsegruppen, infödda talare, framkommer.

Figur 1 Fördelning av olika satsled i fundament enligt CEFR-nivå och hos jämförelsegruppen.

5.1.2 Subjektfundament

Det förekom sammanlagt 673 subjektfundament i materialet som framgår av tabell 7. Subjektfundament var naturligtvis den mest allmänna av alla fundament (se bilaga 5). Den genomsnittliga procentuella andelen subjektfundament var ca 73 % i materialet. I Lahtinen och Palviainen (2011:93) använde de finskspråkiga språkcenterstudenterna subjektfundament nästan lika ofta, i 75 % av fallen. Motsvarande andel i andra tidigare studier är något lägre. I Meriläinen (1989:125) använde de finskspråkiga abiturienterna subjektfundament i 65 % av satserna. I Bohnacker och Lindgren (2014:65) hade unga vuxna L2-talare av svenska subjektfundament i 67 % av fallen, vilket inte skiljer sig från andelen hos infödda talare i deras material. I tabell 7 visas antalet och andelen subjektfundament på de olika CEFR-nivåerna. På den sista raden i tabellen finns också motsvarande siffror hos infödda talare i jämförelsematerialet.

Tabell 7 Subjektfundament på de olika CEFR-nivåerna

CEFR-nivå	antalet satser med subjekt som fundament f	andelen subjektfundament av huvudsatserna %
A2	236	87
B1	126	71
B2	166	66
C1	145	66
Totalt	673	72,5
infödda talare	368	74

Som framgår av tabell 7 är andelen subjektfundament hög (87 %) på A2-nivån, men den minskar kraftigt (16 procentenheter) till B1 (ca 71 %) vilket är en stor förändring. Det är inte särskilt överraskande då inlärare på A2 nivå var gymnasister och inlärare på andra nivåer var universitetstuderande med svenska som huvudämne. Nästan hälften (ca 49 %) av uppsatserna på nivå A2 innehöll endast subjektinledda satser (se 5.2, tabell 13). Enligt Abrahamsson (2009:68f) använder inlärare först bara subjektinledda satser. De är då på det första stadiet i utvecklingsgången gällande inläring av svenskans inversion.

Inlärare på nivå B1 använde subjekt i fundament som framkommit i ca tre fjärdedelar (71 %) av de påståendeformade huvudsatserna. I de två övriga grupperna, B2 och C1, är procentandelarna identiska (66 %) eller likartade som återfinns i Meriläinen (1989:125) och Bohnacker och Lindgren (2014:65) och som anges gälla infödda talare i äldre undersökningar (60 % – 70 %, Westman 1974:155; Jörgensen & Svensson 1986:137). I Lahtinen och Palviainens (2011) studie minskade andelen subjektfundament endast litet från A2 (76 %) till B2 (73 %) men siffran på nivå A2 var något lägre än i min undersökning (76 % vs 87 %).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att färdighetsnivån hade en inverkan på förekomsten av subjektfundament. Andelen subjektfundament var hög på nivå A2 medan den på nivå B1 var betydligt lägre. På nivåerna B2 och C1 var andelen subjektfundament enligt tidigare studier, vilket i denna undersökning var något lägre än på B1 nivån. På dessa nivåer liknar andelen också andelen hos infödda talare.

I jämförelsematerialet (infödda talare) fanns det 500 påståendesatser varav 368 inleddes med ett subjektfundament. Andelen subjektfundament var ca 74 %, vilket är näst högst i min undersökning (efter A2). Andelen är också högre än vad som finns i Bohnacker och Lindgrens (2014) studie av infödda talare (ca 67 %). Orsaken kan vara

att alla texterna inte uppnådde de kriterier som kan förväntas av en uppsats. Texterna var ibland väldigt korta, nästan som listor av något ämne. De var också relativt talspråkliga, vilket enligt Ganuza (2008: 90) gynnar användning av rak ordföljd, dvs. användning av subjektfundament.

5.1.3 Adverbialfundament

Det näst mest allmänna satsledet i fundament var adverbial som i standard svenska (se 2.1.4.3). Det förekom sammanlagt 178 adverbialfundament (se bilaga 5). Den genomsnittliga procentuella andelen adverbialfundament var ca 20 % (se tabell 8) vilket är nästan samma som hos studeranden i Lahtinen och Palviainen (2011:93, 96). Abiturienterna i Meriläinen (1989:32) använde adverbialfundament i 32 % av alla fundament, vilket är en betydligt högre andel än i denna studie. Bohnacker & Lindgren (2014:42,47) fick liknande resultat (ca en tredjedel), vilket också är samma andel som hos infödda talare i deras undersökning. Andelen adverbialfundament var sålunda lägre i detta material än i Meriläinen (1989) och Bohnacker & Lindgren (2014), men eftersom bisatser i denna undersökning inte ingick i adverbialfundament utan behandlades som egen fundamenttyp är den verkliga skillnaden mindre. Om bisatserna i mitt material inräknas i adverbial, stiger den procentuella andelen till 25,2 %.

I tabell 8 visas antalet och andelen adverbialfundament på de olika CEFR-nivåerna. På den sista raden i tabellen finns också motsvarande siffrorna hos infödda talare i jämförelsematerialet.

Tabell 8 Adverbialfundament på de olika CEFR-nivåerna

CEFR-nivå	antalet satser med adverbial som fundament f	andelen adverbialfundament av huvudsatserna %
A2	31	11
B1	38	21
B2	57	23
C1	52	24
Totalt	178	20
infödda talare	88	18

Som tabell 8 visar var andelen adverbialfundament lägst på nivå A2, 11 %. Detta är helt förväntat eftersom subjektfundament dominerar hos dessa inlärare. I de andra grupperna stod andelen adverbialfundament väldigt nära varandra, mellan 21 % och 24 %. Färdighetsnivån tycks sålunda ha en inverkan vilket framkommer mellan nivå A2 och de tre andra nivåerna. Att andelarna avviker från de flesta tidigare studier beror på bisatser som klassificerats som egen kategori vilket redan framkommit.

I jämförelsematerialet (infödda talare) fanns det 500 påståendesatser varav 88 inleddes med ett adverbialfundament. Andelen adverbialfundament var ca 18 % vilket är nästan densamma som i mitt material genomsnittligen.

De mest frekventa ettordsadverbialen var (enligt antal förekomster) *då*, *sen*, *nu* och *därför*, se exempel (15)–(18). De mest frekventa adverbialen var prepositionsfraser (mest tidsadverbial) som t.ex. i *somras*, *för ett och halvt år sedan* (se exempel 19 och 20). I Ganuzas studie (2008:94) var prepositionsfraser också de allmännaste adverbialfundamenten i det skriftliga materialet. De näst mest allmänna var adverbialen *då*, *så*, *nu* och *sen/sedan*. Resultaten i denna och Ganuzas undersökning är i stort sett likartade. Det är bara adverbialen *så* som användes mindre i denna undersökning (se exempel 21).

- (15) *Då* gick jag sova. (GYM UPP5 3 2132)
- (16) *Sen* fick jag en fin ide. (UNI UPP5 2 2215)
- (17) *Nu* får jag flytta snart! (UNI UPP5 2 2206)
- (18) *Därför* förstår jag inte varför högskolor borde... (UNI UPP4 3 2215)
- (19) *För ett och halvt år sedan* reste jag med min kompis Heini till Bulgarien.
(Prepositionsfras; UNI UPP5 1 2202)
- (20) *I somras* resade jag till Helsingfors. (Prepositionsfras; GYM UPP5 1 2109)
- (21) *Så* är det inte i andra länder i Europa. (UNI UPP4 3 2219)

5.1.4 Bisatsfundament

Det tredje mest allmänna fundamenttypen utgjordes av bisatser (se bilaga 5). Det förekom sammanlagt 55 bisatsfundament. Den genomsnittliga procentuella andelen bisatsfundament var ca 7 %. Hos studeranden i Lahtinen och Palviainen (2011:93ff) var andelen nästan samma, ca 5. I tabell 9 visas antalet och andelen bisatsfundament på de olika CEFR-nivåerna samt i jämförelsematerialet (infödda talare).

Tabell 9 Bisatsfundament på de olika CEFR-nivåerna

CEFR-nivå	antalet satser med bisats som fundament f	andelen bisatsfundament av huvudsatserna %
A2	4	1
B1	12	7
B2	23	9
C1	16	7
totalt	55	6
infödda talare	35	7

Utifrån tabell 9 kan konstateras att andelen bisatsfundament var i hög grad likartad i alla andra grupper än på nivå A2 där andelen var mycket låg, ca 1 %. Detta är helt naturligt eftersom bisatserna överhuvudtaget var mycket sällsynta hos inlärare i denna grupp. Det var bara ca 16 % av alla satserna som var bisatser (se tabell 5). Tre av sammanlagt fyra bisatsfundament förekom hos en och samma skribent, vilket ytterligare visar hur sällsynta bisatsfundamenten var i materialet. Intressant är att studenterna på nivå A2 i Lahtinen och Palviainen (2011:94) använde bisatsfundament mer än på de två högre nivåerna (B1 och B2). I detta arbete är resultatet helt annat. Andelen bisatser, 41 %, var också betydligt högre på nivå A2 i Lahtinen och Palviainen (2011:92) än i mitt material. På nivåerna B1, B2 och C1 var andelen bisatser av alla satser i denna studie ca 40 % (37 % – 44 %, se tabell 5). Den högsta andelen bisatsfundament, 9 %, förekom hos inlärarna på nivå B2, men motsvarande andelar var också i likartade på nivåerna B1 och C1. I jämförelsematerialet (infödda talare) fanns det 500 påståendesatser varav 35 började med ett bisatsfundament. Andelen bisatsfundament var alltså 7 vilket är nästan samma som den genomsnittliga andelen i de olika CEFR-grupperna. Färdighetsnivån tycks, på samma sätt som i samband med adverbialfundament, ha en inverkan eftersom det åter var nivå A2 som uppvisade den lägsta andelen bisatsfundament.

Det förekom två bisatsfundament där det fanns *så* mellan fundamentet och predikatet (”*så* som fundamentsmarkör”; se 2.1.4.2). Enligt SAG markerar *så* gränsen mellan dessa två satsled för att man lättare skulle kunna förstå innehållet. I SAG (4:695) påpekas dock att detta endast rekommenderas i vardat språk när fundamentet utgörs av en konditionalbisats (börjar med subjunktionen *om*), som i exempel (22) och (23). Båda fanns på B2-nivån och var ur insändare (UPP4).

- (22) Om det var så, så skulle vem som helst få börja studier på universitetet.
(UNI UPP4 2 2213)

- (23) ...så att om man skulle ha lika många kvinnor och män i alla högskoleprogram så skulle kanske arbetslivet förändras litet. (UNI UPP 4 1 2218)

I jämförelsematerialet förekom sju likartade konditionala bisatser. Alla sju fanns i insändarna (UPP4). Det fanns också tio andra bisatser, som enligt SAG (4:695) inte tolkas höra till vårdat språk. (se exempel 24 och 25)

- (24) Eftersom alla elever blir betygsatta på allt (som) vi gör i skolan så ... (NAT UPP4 1014)

- (25) När vi vakna så fick han ett samtal att... . (NAT UPP5 1021)

Ungdomarna i Ganuza (2008:93–94) använde denna konstruktion bara muntligt och inte i formella och viktiga provsituationer. Varför denna konstruktion inte förekom oftare i inlärmaterialet kan bero på att den också tycktes vara för talspråklig att använda. Den kan också helt enkelt vara främmande för majoriteten av inlärare. Så var det i Bohnacker och Lindgren (2014:35,45f) där rumsadverbial efterföljdes av *så* i talat L1-svenska men bara mycket sällan i L2-svenska.

5.1.5 Objektsfundament

Det fjärde mest allmänna satsledet i fundamentet var objekt (se bilaga 5). Det förekom sammanlagt 12 objektsfundament (se tabell 10). Den genomsnittliga procentuella andelen objektsfundament var ca 1, vilket är helt samma som hos studeranden i Lahtinen och Palviainen. (2011:93ff) Motsvarande resultat fanns i Bohnacker och Lindgren (2014:47) där andelen objektsfundament var 0,7. I tabell 10 visas antalet och andelen objektsfundament på de olika CEFR-nivåerna samt hos infödda talare.

Tabell 10 Objektsfundament på de olika CEFR-nivåerna

CEFR-nivå	antalet satser med objekt som fundament f	andelen objektsfundament av huvudsatserna %
A2	1	0,4
B1	1	0,6
B2	5	2,0
C1	5	2,3
totalt	12	1,3
infödda talare	8	1,6

Som framgår av tabell 10 var andelen objektsfundament låg i alla grupperna. Den genomsnittliga andelen var densamma som hos infödda talare i Bohnacker och Lindgren (2014:47). Hos inlärarna av L2-svenska i deras studie var förekomsten av objektsfundament ännu lägre, 0,7 % (Bohnacker och Lindgren 2014:47). Resultaten överensstämmer med standard svenska för objektsfundament är sällsynta också där (Hultman & Westman 1977:185). Färdighetsnivån hade inte någon inverkan på förekomsten av objektsfundament då skillnaderna var små, under två procentenheter. Även i jämförelsematerialet i denna undersökning (infödda talare) var den genomsnittliga andelen likartad, 1,6.

5.1.6 Predikativfundament

Det förekom också fyra predikativfundament i materialet. Den genomsnittliga procentuella andelen predikativfundament var ca 0,4. I tabell 11 visas antalet och andelen predikativfundament på de olika CEFR-nivåerna.

Tabell 11 Predikativfundament på de olika CEFR-nivåerna

CEFR-nivå	antalet satser med predikativ som fundament f	andelen predikativfundament av huvudsatserna %
A2	0	0
B1	0	0
B2	2	0,8
C1	2	0,9
totalt	4	0,4
infödda talare	1	0,2

Som tabell 11 visar förekom det inga predikativfundament på de lägsta nivåerna A2 och B1. Också i de två andra grupperna var andelen predikativfundament mycket låg. Hos studenterna i Lahtinen och Palviainen (2011:93ff) var andelen ca 1, och det förekom predikativfundament på alla nivåer. I Bohnacker och Lindgren (2014:47) var resultaten likartade och motsvarande andel 0,7 %. Såsom objektsfundament (se 5.1.5) är också predikativfundament sällsynta i standard svenska (Hultman & Westman (1977:185).

I jämförelsematerialet (infödda talare) fanns det 500 påståendesatser varav endast en började med ett predikativfundament. Andelen predikativfundament var 0,2 % vilket är ungefär på samma nivå som hos inlärare i detta arbete. I nästa avsnitt övergår jag till

att redogöra för på vilken färdighetsnivå omvänd ordföljd börjar förekomma och när den behärskas.

5.2 På vilken färdighetsnivå börjar omvänd ordföljd förekomma och behärskas?

Omvänd ordföljd förekom på alla fyra nivåer. I det följande jämförs resultaten i detta arbete med resultaten i Lahtinen och Palviainen (2011:95). Deras informanter var som framkommit studerande på den obligatoriska högskolekursen i svenska. Färdighetsnivåerna var desamma förutom att det inte fanns några inlärare på nivå C1 med i undersökningen (mer om undersökningen, se kapitel 3). Tabell 12 visar för hur målspråksenlig ordföljd behärskades efter icke-subjekt i fundament på de olika CEFR-nivåerna i materialet.

Tabell 12 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd enligt CEFR-nivå

CEFR-nivå	antal icke-subjekt i fundament (antal)	målspråksenlig ordföljd (antal)	målspråksenlig ordföljd (%)
A2	36	13	ca 36
B1	51	42	ca 82
B2	87	85	ca 98
C1	76	76	100
totalt	250	216	ca 86

Som framgår av tabell 12 var andelen målspråksenlig ordföljd, dvs. omvänd ordföljd, ca 86 % på gruppnivå. Andelen är något högre än hos studenterna på den obligatoriska högskolekursen i svenska, ca 75 % (Lahtinen och Palviainen 2011:95).

Som också framgår av tabell 12 blev ordföljden målspråksenlig i bara ca 36 % av fallen på A2 nivå. Detta är en något lägre andel än på motsvarande nivå i Lahtinen och Palviainens studie (2011:95) där den var 51 %. Som påpekats tidigare är informanterna på nivå A2 i denna studie gymnasister och därför yngre vilket kan påverka resultaten.

I tabell 13 betraktas subjekt och icke-subjektinledda fundament uppsatsvis på de olika CEFR-nivåerna. Alla uppsatser som innehöll minst ett belägg har tagits med.

Tabell 13 Subjekt och icke-subjekt i fundament på uppsatsnivå enligt CEFR-nivå

CEFR-nivå	antalet uppsatser totalt	antalet uppsatser med bara subjektinledda fundament	andelen uppsatser med bara subjektinledda fundament	antalet uppsatser med både subjekt- och icke-subjektinledda fundament	andelen uppsatser med både subjekt- och icke-subjektinledda fundament
	f	f	%	f	%
A2	43	21	ca 49	22	ca 51
B1	16	0	0	16	100
B2	18	0	0	18	100
C1	11	0	0	11	100
totalt	88	21	49	67	ca 88

Som visas i tabell 13 förekom det 21 uppsatser på nivå A2 med endast subjektinledda fundament, vilket utgör nästan hälften på denna nivå. Dessa inlärare befinner sig på det första stadiet i utvecklingssekvensen för inläring av inversion enligt Abrahamsson (2009:68f). Det fanns 14 uppsatser där icke-subjektinledda fundament också förekom, men ordföljden var ännu rak. På grund av att omvänd ordföljd saknades trots att det fanns icke-subjekt i fundamentet kan dessa inlärare placeras på det andra stadiet i utvecklingssekvensen enligt Abrahamsson (2009:68f). Åtta inlärare återfinns på det tredje och sista stadiet, eftersom deras texter också innehöll inversioner. I uppsatser som hade icke-subjektinledda fundament fanns det bara antingen målspråksavvikande eller målspråksenliga ordföljder. På uppsatsnivå fanns det dock endast en uppsats (av 43 uppsatser) där inversion förekom minst tre gånger och i sju texter var antalet mindre. Lahtinen och Palviainen (2011:97) hade minst tre förekomster som kriterium för att inversion behärskades.

Utifrån tabell 12 kan vidare konstateras att andelen målspråksenlig ordföljd på nivå B1, 82, är avsevärt högre än på nivå A2. Som framkommit var alla uppsatser på nivå A2 skrivna av gymnasister. Däremot var uppsatserna på nivå B1 skrivna av universitetsstudierande med svenska som huvudämne. Man kan anta att de språkliga färdigheterna sålunda är väldigt olika mellan dessa två grupper. Hos studerandena på svenskakursen var motsvarande andel något lägre, ca 71. På uppsatsnivå förekom det minst en inversion i alla uppsatser på nivå B1, som tabell 13 visar. Därför kan det konstateras att uppsatserna på denna nivå finns på det tredje stadiet av utvecklingssekvensen enligt Abrahamsson. (2009:68f) Minst tre förekomster fanns i sju

uppsatser vilket är nästan hälften av uppsatserna. Mindre antal förekomster fanns i nio uppsatser.

På nivå B2 var andelen målspråksenlig ordföljd 98 som redogörs i tabell 12. Det finns alltså en skillnad också mellan denna nivå och den lägre nivån, B1. Hos studerandena på svenskakursen i Lahtinen och Palviainen (2011:95) var andelen ca 95, alltså nästan densamma som i denna undersökning. Det förekom minst en inversion i alla 18 uppsatser som kan ses i tabell 13. Uppsatserna på denna nivå finns alltså på det tredje stadiet av utvecklingssekvensen enligt Abrahamsson (2009:68f). På uppsatsnivå fanns det 15 uppsatser (av 18 uppsatser) som hade minst tre förekomster av inversion vilket är ca 83 % av uppsatserna. Resten av uppsatserna hade också minst en inversion.

På nivå C1 var ordföljden i alla belägg målspråksenlig som tabell 12 visar. Denna nivå finns också på det tredje stadiet i utvecklingssekvensen enligt Abrahamsson (2009:68f). Alla 11 uppsatser hade ytterligare minst tre förekomster av inversion.

I nästa avsnitt behandlas resultaten på varje CEFR-nivå mer ingående med exempel och hänsyn tas till olika fundamenttyper.

5.3 Hur påverkas korrektheten i inversion av fundamenttyp på olika CEFR-nivåer?

I tidigare studier har det framkommit att fundamenttypen har en inverkan på bruket av inversion (Bolander 1988:209–210; Ganuza 2008: 94ff, 101f; Lahtinen och Palviainen 2011:96). I detta avsnitt redogör jag för hur olika fundament påverkar korrektheten på de skilda färdighetsnivåerna och ger exempel på målspråksenliga och målspråksavvikande belägg. Inledningsvis ger jag en översikt över korrektheten i huvudsatser.

Tabell 14 visar att det fanns 923 huvudsatser varav ca 96 % var målspråksenliga och ca 4 % icke-målspråksenliga. Efter icke-subjektinledda fundament var ca 86 % målspråksenliga.

Tabell 14 Antalet och andelen målspråksenliga och -avvikande huvudsatser i materialet

fundament	antal fundament	målspråksenlig ordföljd (antal)	målspråksenlig ordföljd (%)
alla fundament	923	889	ca 96
”icke-subjekt”	250	216	ca 86

I det följande går jag igenom de olika CEFR-nivåerna och betraktar korrektheten i ordföljd enligt fundamenttyp.

5.3.1 A2

Omvänd ordföljd förekom på nivå A2 i 36 % av fallen (se tabell 15), vilket är betydligt lägre än i Lahtinen och Palvianens (2011:95) studie, 51 %. I tabell 15 redogörs för antalet och andelen olika icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd efter dem på nivå A2.

Tabell 15 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på A2-nivån

fundament i påståendeformade huvudsatser (nivå A2)	antal fundament	målspråksenlig ordföljd (antal)	målspråksenlig ordföljd (%)
Adverbial	31	11	ca 35
Bisats	4	1	25
Objekt	1	1	100
Totalt	36	13	ca 36

Som kan ses i tabell 15 användes inversion i samband med adverbialfundamentet i ca 35 % av fallen och efter bisatsfundamentet i 25 % av fallen. Motsvarande procentenheter hos Lahtinen och Palviainen (2011:96) var ca 47 % för adverbialfundamentet och ca 43 % för bisatsfundamentet. I synnerhet är skillnaden mellan bisatsfundamenten stor. Det fanns sammanlagt fyra bisatsfundament av vilka endast ett efterföljdes med målspråksenlig ordföljd (se exempel 26). Detta överensstämmer med tidigare studier: t.ex. Bolander (1988:209–210) fann att inversion uteblev oftast efter ett bisats- eller ett adverbialfundament. Adverbialfundament betraktas närmare i tabell 16, men först fokuseras på bisatsfundament.

Två bisatsfundament inleddes med subjunktionen *om* i insändarna och två med *när* i berättelserna (se exempel 26 och 27). Båda subjunktionerna är vanliga och antagligen mycket bekanta för gymnasisterna. Skrivuppgiften i berättelser (se bilagorna 2 och 3) befrämjar bruket av tidsbeskrivande, adverbiala subjunktioner medan det finns mera argumenterande subjunktioner i insändarna (Nyström 2001:144–145).

(26) ...när Anthrax började spela mår jag jättekul. (målspråksenlig; Tidsbisats; GYM UPP5 1 2132)

(27) *Om de kan inte sova de är arg och...(målspråksavvikande; Villkorsbisats; GYM UPP4 3 2132)

Ganuza (2008:100) fann att ordföljden ofta blev målspråksavvikande efter tids- och villkorsbisatser vilket stämmer åtminstone i texter på denna nivå.

Det förekom ytterligare ett objekt i fundamentet och ordföljden blev målspråksenlig efter den (se exempel 28).

(28) Det glömmar jag inte! (GYM UPP5 1 2157)

Enligt Bolander (1988:209–210) behärskades ordföljden ofta bra efter ett objekt i fundamentet, och speciellt i fall som i mitt exempel (28) som kan möjligen klassifieras som helfrasinläring.

I det följande betraktas adverbialfundament närmare. I tabell 16 visas antalet olika adverbialfundament samt målspråksenlig ordföljd efter dem.

Tabell 16 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå A2)

adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser	antal fundament	målspråksenlig ordföljd, antal	målspråksenlig ordföljd %
Tidsadverbial	20	6	30
rumsadverbial	6	2	ca 33
Satsadverbial	2	2	100
övriga adverbial	3	1	ca 33
Totalt	31	11	ca 35

Tidsadverbial (se exempel 29, 30, 32, 33) var de mest frekventa adverbialen, men de och t.ex. rumsadverbial (se exempel 31) som fundament ledde i bara ca 30 % av fall till målspråksenlig ordföljd (se tabell 16). Det förekom även två satsadverbial i fundament och båda fallen ledde till målspråksenlig ordföljd (se exempel 35).

- (29) *Varje dag vi måste läsa på präv på prävveckan. (Tidsadverbial; GYM UPP4 1 2116)
- (30) *Ny jag hade bra komppis! (Tidsadverbial; GYM UPP5 2 2104)
- (31) *I gymnasium dagens är lång och betungande, ... (Rumsadverbial; GYM UPP4 1 2164)
- (32) I somras resade jag till Helsingfors. (Tidsadverbial; GYM UPP5 1 2109)
- (33) I sommar reste jag till Greek.(Tidsadverbial; GYM UPP5 1 2132)

Fundamenten som i exempel (32) och (33) var vanliga i berättelser. De var sannolikt bekanta fraser för gymnasister.

- (34) Där spelat Metallica,(Rumsadverbial; GYM UPP5 1 2132)
- (35) Därför gick jag till Oppila och till många shoppen. (Satsadverbial; GYM UPP5 3 2116)

I exempel (34) och (35) finns det ett ord i fundamentet, vilket kan underlätta uppgiften att placera det finita verbet på andra plats i satsen enligt V2 regeln, verb på andra plats. I exempel (36) är fundamentet långt, dvs. det finns flera ord i fundamentet, vilket var sällsynt. Ordföljden är ändå målspråksenlig.

- (36) Cirka en år sen var jag på min favorittbands konsert som... .(Tidsadverbial; GYM UPP5 3 2157)

Det förekom också ett felaktigt fundament, dvs. ett ord, här adverbial, som inte ensam kan placeras i fundament enligt SAG (se 2.1.4.2 Vad kan stå i fundament?). Själva ordföljden är målspråksenlig här, se exempel (37).

- (37) Också åt vi bra mat. (GYM UPP5 2 2157)

5.3.2 B1

Omvänd ordföljd behärskades i ca 82 % av fallen på nivå B1 (se tabell 17), vilket är en stor skillnad i jämförelse med nivå A2. Det finns också skillnad om man jämför nivå B1 i Lähtinen och Palviainen (2011:95) där omvänd ordföljd behärskades i ca 71 % av fallen. I tabell 17 visas antalet olika icke-subjekt i fundamentet och målspråksenlig ordföljd efter dem på nivå B1.

Tabell 17 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på B1-nivån

fundament i påståendeformade huvudsatser (nivå A2)	Antal Fundament	målspråksenlig ordföljd (antal)	målspråksenlig ordföljd (%)
Adverbial	38	29	ca 76
Bisats	12	12	100
Objekt	1	1	100
Totalt	51	42	ca 82

Alla bisatsfundament ledde till inversion, vilket kan konstateras vara överraskande. I tidigare forskning har bisatsfundamentet typiskt varit ogynnsamt för inversion, vilket redan framkommit i avsnitt 5.3.1. I Lahtinen och Palviainen (2011:96) uteblev inversion oftast efter bisatsfundamentet, och andelen målspråksenliga inversioner var ca 56 % efter den på denna nivå. Det föreligger en betydlig procentuell skillnad mellan dessa B1 grupper, vilket kan ha orsakats av att inlärarna på nivå B1 i detta arbete har svenska som huvudämne och därmed kan antas ha bättre färdigheter i svenska.

Bisatserna var likartade som på nivå A2, dvs. inleddes med subjunktioner *om* och *när* (se exempel 38–39).

- (38) *Om man valde lika stor avdel kvinnor och män till vissa högskoleprogram,*
skulle det vara möjligt att... .. (Villkorsbisats; UNI UPP4 1 2215)

Villkorsbisatser var de mest frekventa i fundamentet (åtta fall). De förekom i insändarna. Också tre tidsbisatser med subjunktionen *när* förekom i insändarna, se exempel (39).

- (39) *När människor har ont om pengar och det räcker inte arbete för alla,*
måste man hitta på... .. (Tidsbisats; UNI UPP4 3 2206)

På nivå B1 förekom målspråksavvikande ordföljd bara i samband med adverbialfundament. Detta fundament har typiskt konstaterats vara ogynnsamt med tanke på ordföljden, se t.ex. Bolader (1988:209–210). Andra fundamenttyper påverkade inte ordföljden ogynnsamt. Andelen hade också minskat kraftigt från A2 nivå (35 %), då ca 76 % av alla adverbialfundament ledde till målspråksenlig ordföljd. I Lahtinen och Palviainen var andelen ca 68 %. I tabell 18 visas antalet olika adverbialfundament samt målspråksenlig ordföljd efter dem.

Tabell 18 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå B1)

adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser	antal fundament	målpräksenlig ordföljd, antal	målpräksenlig ordföljd %
tidsadverbial	26	21	81
rumsadverbial	1	1	100
satsadverbial	8	4	50
sättsadverbial	2	2	100
övriga adverbial	1	1	100
totalt	38	29	ca 76

Som framgår av tabell 18 dominerar tidsadverbial också på denna nivå. De användes mera målpräksenligt än på A2-nivån, eftersom ca 80 % av dem efterföljdes av inversion medan 20 % uppvisade målpräksavvikande ordföljd (se exempel 40 och 42). Satsadverbial (se exempel 41) verkade vålla mest problem på denna nivå som tabell 18 visar. Hälften av dem ledde till målpräksavvikande ordföljd. Det förekom också två sättsadverbial som inte påträffades på A2-nivån (se exempel 46).

(40) **Senare* hela slakten vet förstås mitt fel eftersom... (Tidsadverbial; UNI UPP5 1 2206)

(41) **Lyckligtvis* vår lärare hade gått upp och ... (Satsadverbial; UNI UPP5 1 2215)

(42) **Då* "mindre delen av könen" skulle ha växt och ... (Tidsadverbial; UNI UPP4 1 2206)

Trots att fundamentet i dessa fall bestod av endast ett ord användes ingen inversion (se exempel 40–42). Transfer från finska eller engelska kan ha påverkat ordföljden i dessa exempel.

(43) **En dag i arbete efter lunch* jag fick ont i magen. (Tidsadverbial + rumsadverbial + tidsadverbial; UNI UPP5 1 2220)

I exempel (43) återfinns ett långt fundament. Det kan vara svårt att komma ihåg eller förstå att verbet ska vara på andra plats. Fundamentet är egentligen för ”långt” i (43) för det består av tre olika delar, se 2.1.4.2 exempel (4).

Satsadverbialen i exempel (44) och (45) är sannolikt bekanta för inlärare. På denna nivå fanns det flera längre fundament som i exempel (44)–(47) och de efterföljdes av inversion med ett undantag (se exempel 43).

(44) *Därför* tycker jag inte att... (Satsadverbial; UNI UPP4 2 2205)

(45) *Enligt min åsikt* borde man välja de personer som... (Satsadverbial; UNI UPP4 3 2205)

(46) ...och på så sätt måste alla andra vara kvinnor -... (Sättsadverbial; UNI UPP4 3 2205)

(47) En dag, när jag var i skolan, fick jag ett sms från... (Tidsadverbial + tidsbisats; UNI UPP5 2 2206)

5.3.3 B2

Omvänd ordföljd behärskades mycket bra på nivå B2, eftersom den användes efter ca 98 % av de icke-subjektinledda fundamenten (se tabell 19). I jämförelse med nivå B1 är skillnaden stor, eftersom inversion användes bara i ca 82 % av fallen. Av tabell 19 framgår antalet olika icke-subjekt i fundamentet och målspråksenlig ordföljd efter dem på nivå B2.

Tabell 19 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på B2-nivån

fundament i påståendeformade huvudsatser (nivå A2)	antal fundament	målspråksenlig ordföljd (antal)	målspråksenlig ordföljd (%)
adverbial	57	56	98
bisats	23	22	96
objekt	5	5	100
predikativ	2	2	100
totalt	87	85	ca 98

Det fanns bara två målspråksavvikande belägg på nivå B2, ett efter adverbialfundament (se exempel 49) och ett efter bisatsfundament (se exempel 48).

(48) *... om det kostar att studera, studenter blir färdiga... (Villkorsbisats; UNI UPP4 3 2220)

(49) *och därför man måste alltid ha någon med sig när... (Satsadverbial; UNI UPP5 1 2218)

Andelen målspråksenliga inversioner efter bisatsfundament, 96 %, var lägre än på nivå B1, där andelen var 100 %. Efter adverbialfundament var skillnaden ännu större men det motsatta, då andelen var ca 76 % på nivå B1 och ca 98 % på nivå B2. Som framkommit var adverbial och bisatser de fundamenttyper som inte alltid efterföljdes av inversion. Dessa två har konstaterats vara de mest ogynnsamma fundamenten med tanke på inversion i tidigare studier, se t.ex. Bolander (1988:209–210).

Det fanns olika slags bisatsfundament på nivå B2 i jämförelse med de lägre nivåerna. Utöver att det fanns samma slags bisatser, förekom det ytterligare medgivande bisatser (se exempel 50 och 51) och en orsaksbisats (se exempel 53). Subjunktionen

innan som inte förekom på de lägre nivåerna inledde ett bisatsfundament i denna grupp (se exempel 52). Variationen var alltså större både i bisatser och i subjunktioner jämfört med nivåerna A2 och B1.

- (50) *Fast man vill ha jämställdighet med detta förslag* är det inte det... (Medgivande bisats; UNI UPP4 3 2205)
- (51) Och *även om föräldrarna ger några pengar*, är det ändå hårt. (Medgivande bisats; UNI UPP4 2 2220)
- (52) *Innan matchen började* gick vi till... (Tidsbisats; UNI UPP5 3 2220)
- (53) *Eftersom jag flyttade till Jyväskylä* ser jag dem... (Orsaksbisats; UNI UPP5 1 2205)

Det förekom fem objekt i fundament och ordföljden var målspråksenlig efter dem vilket är enligt tidigare studier, se t.ex. Bolander (1988:209–210). Även andra objekt än *det* påträffades i materialet (se exempel 54).

- (54) *Skattepengar* kan vi använda för saker som förbättrar ekonomi. (Objekt; UNI UPP4 3 2220)

Vidare återfanns två predikativ med målspråksenlig ordföljd (se exempel 55). Predikativfundament har visat sig ha en gynnsam inverkan på att ordföljden blir målspråksenlig enligt tidigare studier t.ex. Ganuza (2008) och Lahtinen och Palviainen (2011) (se kapitel 3).

- (55) *Viktigare än könen i ett högskoleprogram* är motivation,... (UNI UPP4 3 2205)

I tabell 20 visas antalet olika adverbialfundament samt målspråksenlig ordföljd efter dem.

Tabell 20 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå B2)

adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser	antal fundament	målspråksenlig ordföljd, antal	målspråksenlig ordföljd %
tidsadverbial	26	26	100
rumsadverbial	8	8	100
satsadverbial	13	12	92
sättsadverbial	4	4	100
övriga adverbial	6	6	100
totalt	57	56	ca 98

Som tabell 20 visar och som framkom redan i början av detta avsnitt uteblev inversionen bara efter ett satsadverbial (se exempel 56). Detta adverbial (*därför*) är bland de mest frekventa i materialet. Antalet satsadverbial är något större på nivå B2 än på de lägre nivåerna. Det förekom också några fraser som uttrycker åsikt som i exempel (57).

(56) **Därför* man måste alltid ha någon med sig.(Satsadverbial; UNI UPP5 1 2218)

(57) *Enligt min åsikt* borde man välja de personer som är mest kompetenta till ett högskoleprogram.(Satsadverbial; UNI UPP4 3 2205)

Intressant är att det återfanns en konstruktion, s.k. dubbelt *så* (se avsnitt 2.1.4.2), som bara påträffades på denna nivå. Konstruktionen har redan presenterats i 5.1.4 (Bisatsfundament). Den behandlas vidare i detta avsnitt eftersom man i tidigare forskning har konstaterat att denna konstruktion befrämjar inversion (t.ex. i Ganuza 2008:100–101). Båda satserna efterföljdes av inversion, se exempel 58 och 59.

(58) *Om det var så, så* skulle vem som helst... .(UNI UPP4 2 2213)

(59) HS *så att om man skulle ha lika många kvinnor och män i alla högskoleprogram så* skulle kanske arbetslivet förändras... .UNI UPP4 1 2218

Båda exemplen har en bisats i fundamentet. Efter det kommer ”så”, vilket är målspråksenligt. Denna konstruktion hör hemma i ledigt skriftspråk. Det skulle vara intressant att veta om andra skribenter än dessa två också känner till den. Och vidare om de har ansett den för ledig i denna skrivuppgift.

5.3.4 C1

Alla icke-subjektinledda fundament efterföljdes av inversion vilket framkommer av tabell 21. Fundamenttypen hade sålunda ingen påverkan i korrektheten av ordföljden. I tabell 21 redogörs för antalet olika icke-subjekt i fundamentet och målspråksenlig ordföljd efter dem på nivå C1.

Tabell 21 Icke-subjekt i fundament och målspråksenlig ordföljd på C1-nivån

fundament i påståendeformade huvudsatser (nivå A2)	antal fundament	målspråksenlig ordföljd (antal)	målspråksenlig ordföljd (%)
Adverbial	52	52	100
Bisats	16	16	100
Objekt	5	5	100
Predikativ	2	2	100
indirekt objekt	1	1	100
Totalt	76	76	100

Det förekom ett indirekt objekt som inte fanns på de lägre nivåerna (exempel 60). Såsom på nivå B2 fanns det på denna nivå också andra objekt än bara *det* (se exempel 61 och 62).

(60) *För mig, känns det ändå lite konstigt att...* (Indirekt objekt; UNI UPP4 3 2215)

(61) *Denna upplevelse* kommer jag ihåg därför att... (Objekt; UNI UPP5 3 2206)

(62) HS...*sådant* kan jag inte uppleva igen. (Objekt; UNI UPP5 1 2219)

Det förekom också två predikativfundament (se exempel 63) och en ”ju”-bisats som inleds av *ju* (se exempel 64). Huvudsatsen börjar då med *desto*.

(63) *Som högskolestuderande tycker jag att...* (Predikativ; UNI UPP4 1 2219)

(64) *Ju mer tid det går, desto mer är jag sugen på...* (”Ju”-bisats; UNI UPP5 3 2202)

I tabell 22 visas antalet olika adverbialfundament samt målspråksenlig ordföljd efter dem.

Tabell 22 Adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser (nivå C1)

adverbialfundament i påståendeformade huvudsatser	antal fundament	målspråksenlig ordföljd, antal	målspråksenlig ordföljd %
Tidsadverbial	27	27	100
Rumsadverbial	6	6	100
Satsadverbial	12	12	100
Sättsadverbial	3	3	100
övriga adverbial	4	4	100
Totalt	52	52	100

Utifrån tabell 22 kan konstateras att tidsadverbial är de mest frekventa (se exempel 65 och 66). De näst mest frekventa var satsadverbial (se exempel 67 och 68).

- (65) Med tiden upptäckte jag de små skillnaderna ... (Tidsadverbial; UNI UPP5 3 2202)
- (66) I efterhand har jag förstås förstått att... .(Tidsadverbial; UNI UPP5 3 2213)
- (67) Till råga på allt, är hälsjovården gratis för oss! (Satsadverbial; UNI UPP4 3 2219)
- (68) ...och till min förvåning fick jag det. (Satsadverbial; UNI UPP5 2 2202)

6 Sammanfattande diskussion

I detta kapitel sammanfattar jag resultaten i min undersökning och diskuterar dem med utgångspunkt i mina forskningsfrågor och i ljuset av tidigare forskning. Syftet med denna studie var att betrakta fundamentet, dvs. det som står före det finita verbet i påståendeformade huvudsatser, samt omvänd ordföljd (eller inversion) på de olika färdighetsnivåerna (se bilaga 1) hos svenskinlärare. Fundamentet är ett obligatoriskt led i påståendeformade huvudsatser. I princip kan alla satsled förutom några satsadverbial placeras i fundament. Om fundamentet har subjektsfunktion är ordföljden rak. Om något annat satsled står där blir ordföljden omvänd, dvs. det finita verbet föregår subjektet.

Som material hade jag sammanlagt 88 texter skrivna av finskspråkiga gymnasister och universitetsstuderande med svenska som huvudämne. Texterna hade insamlats och nivåbedömts inom projektet *Topling: Inlärningsgångar i andraspråket*. Materialet i detta arbete omfattar fyra färdighetsnivåer (A2, B1, B2 och C1). Som jämförelsematerial användes 31 uppsatser skrivna av svenskspråkiga gymnasister från Sverige.

Den första forskningsfrågan var vilka satsled som står i fundamentet i inlärtexterna och om färdighetsnivån har någon inverkan på det. Det förekom sex olika fundamenttyper i hela materialet, av vilka fyra återfanns på alla färdighetsnivåer som förväntat. De var i storleksordning enligt procentandelen subjekt, adverbial, bisatser och objekt. Jämfört med de högre färdighetsnivåerna var fördelningen av satsled i fundament i texterna på nivå A2 den mest avvikande. I Lahtinen och Palviainen (2011) fanns det däremot inga större skillnader de olika färdighetsnivåerna emellan, men i den undersökningen var alla inlärare universitetsstuderande, varför de bildade en mer homogen grupp. Olika fundamenttyper användes i denna undersökning lika ofta som i Lahtinen och Palviainen (2011:93ff). I det följande betraktas dessa närmare.

Färdighetsnivån påverkade mest andelen subjektfundament. Andelen subjektfundament var högst på A2 nivå, ca 87 %. På de högre nivåerna var motsvarande andel betydligt lägre: ca 72 % på nivå B1 och ca 66 % på nivåerna B2 och C1. Inlärare på nivå A2 var gymnasister medan inlärare på de högre färdighetsnivåerna var universitetsstuderande som också hade svenska som huvudämne. Inlärare på nivå A2

var därmed yngre och befann sig på en lägre färdighetsnivå. Vidare använder inlärare inledningsvis enligt utvecklingssekvensen för inläring av inversion endast subjektinledda satser (Abrahamsson 2009:68f). Hyltenstam (1978:35f) påpekar att inlärare behöver tid för att lära sig att använda inversion men efter en långsam början går inläringen dock snabbare. Alla de ovannämnda är sannolika orsaker till den stora skillnaden mellan nivå A2 och de högre nivåerna, och de förklarar skillnaderna färdighetsnivåerna emellan också angående de övriga forskningsfrågorna.

I genomsnitt användes subjektfundament i ca 73 % av fallen, vilket är en högre andel än t.ex. i Meriläinen (1989:125) där den motsvarande andelen var ca 65 %. I genomsnitt använde inlärare i detta material subjektfundament oftare än infödda talare (se t.ex. Bohnacker och Lindgren (2014:65; Westman 1974:155; Jörgensen & Svensson 1986:137), men inlärare på de två högsta nivåerna B2 och C1 använde dock subjektfundament lika ofta som infödda talare. I mitt jämförelsematerial, dvs. texter skrivna av svenskspråkiga gymnasister i Sverige, förekom subjektfundament i ca 74 % av fallen, vilket är en något högre andel än vad man funnit hos infödda talare i tidigare undersökningar. En del av texterna i jämförelsematerialet var dock mycket talspråkliga och korta, vilket kan påverka resultaten.

Det var tidsadverbial och satsadverbial som dominerade som adverbialfundament. Den genomsnittliga procentuella andelen adverbialfundament i inlärartexter var ca 20 %. I andra studier, t.ex. i Bohnacker & Lindgren (2014:42,47) var andelen högre, ca en tredjedel. De hade dock inte egen kategori för bisatser som i denna undersökning utan bisatserna ingick i andra kategorier, mest adverbial. Detta förklarar skillnaden till en viss grad. Vidare var alla inlärare mera avancerade i deras undersökning än i denna, så att de använde färre subjektinledda satser, vilket leder till en större mängd adverbialfundament.

Färdighetsnivån påverkar andelarna även i samband med adverbialfundament då texterna på nivå A2 uppvisade den lägsta siffran, ca 11 %. Detta är inte överraskande då som framgått dominerade subjektfundament på denna nivå. På de högre färdighetsnivåerna var andelen något över 20 %. I jämförelsematerialet förekom adverbialfundament i ca 18 % av fallen, vilket nästan är detsamma som i mitt material i genomsnitt. Det är emellertid en lägre andel än vad som framkommit i tidigare studier där andelen har uppgått till ca en tredjedel (se Bohnacker & Lindgren 2014:65f).

Skillnaden består även om bisatsfundamenten medräknas i adverbialfundament. Det är den stora andelen subjektfundament som är förklaringen till denna skillnad.

Andelen bisatsfundamentet var i genomsnitt 6 % såväl i inlärtexterna som i jämförelsematerialet. Nivå A2 avvek från de högre nivåerna då andelen bisatsfundament endast var 1 % och på de högre var den 7 % – 9 %. Andelen bisatser av alla satser var överhuvudtaget lägre på nivå A2 än på de högre nivåerna vilket förklarar resultatet. Färdighetsnivåns inverkan framkom således även i samband med bisatsfundament, men skillnaderna var inte procentuellt så stora som i samband med subjekt- eller adverbialfundament. Vad gäller de olika typerna av bisatsfundament förekom det på nivå B2 två målspråksenliga belägg där det fanns *så* mellan fundamentet och predikatet (se 5.1.4 och 2.1.4.2 *så* som fundamentmarkör). Det är intressant att det inte förekom flera sådana konstruktioner.

Objektsfundament och predikativfundament var sällsynta i materialet och i jämförelsematerialet som förväntat enligt tidigare forskning (Hultman & Westman 1977:185; Lahtinen och Palviainen (2011:93ff). Det förekom objektsfundament på alla nivåerna, medan predikativfundament endast återfanns på de två högre nivåerna B2 och C1. Färdighetsnivån påverkade inte andelen objektsfundament och predikativfundament nämnvärt eftersom skillnaderna mellan nivåerna är så små. Det förekom ytterligare ett indirekt objekt som fundament på nivå C1.

Den andra forskningsfrågan gällde omvänd ordföljd. Jag undersökte på vilken färdighetsnivå omvänd ordföljd börjar förekomma och behärskas. På gruppnivå var andelen målspråksenliga inversioner ca 86 %, vilket är högre än i Lahtinen och Palviainen, där andelen var ca 75 % (2011:95). Sammanfattningsvis kan det konstateras att andelen inversioner ökade när också färdighetsnivån blev högre. Det förekom målspråksenlig inversion redan på nivå A2 men endast i ca en tredjedel av fallen. Vidare innehöll nästan hälften av uppsatserna bara subjektinledda satser. På de högre nivåerna förekom icke-subjekt i alla uppsatser vilket strider mot resultaten i Lahtinen och Palviainen (2011:97). I deras undersökning återfanns det texter med endast subjektinledda satser.

På nivå B1 i mitt material var andelen målspråksenlig inversion 82 % vilket är en betydligt högre andel än på nivå A2. Orsakerna till den stora skillnaden är desamma som konstaterades redan i samband med den första forskningsfrågan. På nivå B2 var motsvarande andel så hög som 98 % och på nivå C1 förekom inversion i 100 % av

fallen. Man kan konstatera att inversionen behärskades på nivåerna B2 och C1 också därför att andelen uppsatser som innehöll minst tre förekomster av inversion var över 80 % på B2 och 100 % på C1. Lahtinen och Palviainen hade tre förekomster som kriterium för att inversionen behärskas (2011:97). Vidare kan man konstatera att man kan lära sig använda inversionen mycket målspråksenligt som avancerade unga vuxna inlärare i Bohnacker & Lindgren (2014:67) och som inlärarna på nivåerna B2 och C1 i denna undersökning. Enligt Hyltenstam (1978:35f) behöver man tid för det. Också studerandena på den högsta nivån, B2, i Lahtinen och Palviainen (2011:95) behärskade inversionen för andelen var ca 95 % hos dem.

Den tredje forskningsfrågan var hur korrektheten i inversion påverkas av olika fundamenttyper på de skilda färdighetsnivåerna. Resultaten visar att inversionen uteblev endast efter bisats- och adverbialfundament medan ordföljden alltid blev målspråksenlig efter objekts- och predikativfundament. Detta var inte överraskande då adverbial- och bisatsfundament enligt tidigare studier har konstaterats vara de mest ogynnsamma för inversionen medan objekts- och predikativfundament däremot är gynnsamma (se t.ex. Bolander 1988:209–210; Lahtinen och Palviainen 2011: 96). På nivå B1 förekom dock ett överraskande undantag eftersom alla bisatsfundament efterföljdes av inversion. Vidare visar resultaten att korrektheten i inversion efter adverbial- och bisatsfundament ökade när också färdighetsnivån blev högre, med undantag av nivå B1 som framkommit. De tydligaste skillnaderna fanns åter mellan nivåerna A2 och B1, men även skillnaden mellan nivåerna B1 och B2 i samband med adverbialfundament var betydlig.

Förklaringen till skillnaderna mellan nivå B1 och B2 (samt C1) i mitt material, bl.a. i användning av inversion, kan vara den högre språkfärdigheten som också framkom exempelvis i bruket av fler olika slags bisatser än på de lägre nivåerna (se 5.3.3 och 5.3.4). Vad som är orsaken till att bisatsfundament var så gynnsamma för inversionen på nivå B1 är dock oklar.

I jämförelse med Lahtinen och Palviainen (2011:96) var korrektheten i inversion i samband med adverbial- och bisatsfundament lägre på nivå A2. Orsaken är sannolikt det som påpekats redan tidigare att det är fråga om olika slags informanter, gymnasister vs universitetsstudenter på en språkcenterkurs. Däremot var korrektheten på nivå B1 i mitt material högre än i Lahtinen och Palviainen (2011) vilket delvis kan ha orsakats av att informanterna på nivå B1 i denna undersökning var studerande med svenska som huvudämne. På nivå B2 återfanns det dock inga skillnader studierna emellan.

Med tanke på inläring av inversion är det viktigt att läraren ser till att hen använder både subjekt- och icke subjektinledda satser i undervisningen. Enligt Bolander (1988:213) ska man använda vanliga och enkla ord som icke-subjekt så att inlärare inte behöver fästa för mycket uppmärksamhet vid innehållet.

Inom ramen för denna undersökning har det inte varit möjligt att studera texttypens inverkan på olika fundamenttyper och användning av inversion. Olika texttyper har egna särdrag, som emellertid förekommer också allmänt. I fortsättningen vore det intressant att undersöka om olika texttyper påverkar vilket fundament samt vilken ordföljd som väljs. Vidare vore det bra att studera huruvida skribenter är medvetna om de olika texttypernas särdrag, speciellt när de skriver på sitt andraspråk. På grund av sociala medier, speciellt bland ungdomar, blir språket kanske mera talspråkligt. Eftersom inversion inte förekommer så ofta i tal vilket påpekats av Ganuza (2008:90) kan det innebära att inversionen uteblir i några kontexter.

Som konstaterats förekom det på nivå B2 två bisatsfundament där *så* förekom mellan fundamentet och predikatet (se 5.1.4 och 2.1.4.2 ”*så* som fundamentsmarkör”). Denna konstruktion förekom inte på några andra nivåer. Det skulle vara intressant att utreda om inlärarna överhuvudtaget är medvetna om denna konstruktion eller om de tolkar den som för talspråklig och därför inte använder den i skrift.

Litteratur

- Abrahamsson, Niclas, 2009: *Andraspråksinläring*. Lund: Studentlitteratur.
- Bohnacker, Ute & Lindgren, Josefin, 2014: *Fundament, formellt subjekt och frekvens, Ordföljdmönster i svenska, nederländska och hos vuxna inlärare av svenska*. I: *Språk och stil* NF 24. S. 33–71.
<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:786166/FULLTEXT01.pdf>
 (hämtad 6.5.2019)
- Bolander, Maria, 1988: Nu jag hoppas inte så mycke. Om inversion och placering av negation och adverb i svenska som andraspråk. I: Hyltenstam Kenneth, Lindberg Inger (utg.), *Första symposiet om svenska som andraspråk. Volym I: Föredrag om språk och interaktion*. Stockholms universitet: Centrum för tvåspråkighetsforskning. S. 203–214.
- Ekerot, Lars-Johan, 1995: *Ordföljd, tempus, bestämdhet*. Föreläsningar om svenska som andra språk. Malmö: Gleerup.
- Ganuza, Natalia, 2008: *Syntactic Variation in the Swedish of Adolescents in Multilingual Urban Settings: Subject-verb Order in Declaratives, Questions and Subordinate Clauses*. Doctoral Dissertation. Stockholm: Centre for Research on Bilingualism, Stockholm University.
<http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:198320/FULLTEXT01.pdf>
 (hämtad 7.5.2019)
- Hakulinen, Auli (red.), 2004: *Iso suomen kielioppi*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950, Helsinki.
- Hultman, Tor G., 2003: *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Hultman, Tor G. & Westman, Margareta, 1977: *Gymnasistsvenska*. Lund: LiberLäromedel
- Hyltenstam, Kenneth, 1978: *Variation in interlanguage syntax*. *Working Papers 18*. Department of General Linguistics, Lund University.
- Jørgensen, Nils & Svensson, Jan, 1986: *Nusvensk grammatik*. (1:1 upplaga) Malmö: Liber.
- Keski-Raasakka, Kyllikki, 1998: *Svensk ordföljd i finskt perspektiv*. Beskrivningen av svenskans ordföljd särskilt i skolgrammatikor för finskan elever 1884–1997. Joensuu yliopiston humanistisia julkaisuja N:o 21.

- Lahtinen, Sinikka & Palviainen, Åsa, 2011: Omvänd ordföljd – en indikator för nivåbedömning inom CEFR? I: Lehtinen, E., S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (red.), *Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2011 / n:o 3*. S. 88–101.
- Leino, Pirkko, 1989: *Suomen kielioppi*. 7. painos. Helsinki: Otava
- Löflund, Juhani, 2002: *Suomen syntaksin oppikirja*. Suomen ja ruotsin lauserakenteiden vertailua. Åbo Akademin suomen kielen laitoksen Fennistica-sarjan julkaisuja n:o 14
- Meriläinen, Heikki, 1989: *Om syntaxen i finskspråkiga abiturienters svenskuppsatser*. Joensuun yliopiston hum. tdk:n kielitieteellisiä tutkimuksia N:o 16.
- Nyström, Catharina, 2001: *Hur hänger det ihop? En bok om textbindning*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- SAG (1) = Teleman, Ulf m.fl., 1999: *Svenska Akademiens grammatik 1*. Inledning. Register. Stockholm: Svenska Akademien.
- SAG (4) = Teleman, Ulf m.fl., (1999), *Svenska Akademiens grammatik 4*. Satser och meningar. Stockholm: Svenska Akademien.
- Viberg, Åke, 1987: *Vägen till ett nytt språk*. Stockholm: Natur och kultur.
- Westman, Margareta, 1974: *Bruksprosa*. Lund: LiberLäromedel

Bilaga 1 Bedömningskriterierna i Topling (perustuu EVK:n tasokuvauksiin)

	YLEISKUVAUS	KIRJALLINEN VUOROVAIKUTUS	KIRJEENVAIHTO & KIRJELAPUT, VIESTIT, LOMAKKEET	LUOVA KIRJOITTAMI- NEN & TEEMAN KEHITTELY & TEKSTIN SIDOSTEISUUS
A1	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia, irrallisia ilmauksia ja lauseita.	Pystyy kysymään kirjallisesti toista koskevia yksinkertaisia henkilötietoja ja vastaamaan niitä koskeviin kysymyksiin.	Pystyy kirjoittamaan lyhyen, yksinkertaisen postikortin. Pystyy kirjoittamaan numeroita ja päivityksiä sekä oman nimen, kansallisuuden, osoitteen, iän, syntymäajan tai maahansaapumispäivän yms. esimerkiksi hotellin majoituskorttiin.	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia ilmauksia ja lauseita itsestään ja kuvitelluista ihmisistä sekä siitä, missä he elävät ja mitä tekevät. Pystyy liittämään sanoja tai sanaryhmiä toisiinsa käyttäen yleisimpiä sidesanoja 'ja' tai 'sitten'.
A2	Pystyy yhdistämään yksinkertaisia ilmauksia ja lauseita tavanomaisilla sidesanoilla, kuten sanoilla 'ja', 'mutta', 'koska'.	Pystyy kirjoittamaan lyhyitä ja yksinkertaisia, vakiintuneista kaavamaisista ilmauksista koostuvia viestilappusia, jotka liittyvät välittömiin tarpeisiin.	Pystyy kirjoittamaan hyvin yksinkertaisia henkilökohtaisia kirjeitä, esimerkiksi kiitos- tai anteeksipyyntökirjeen. Pystyy kirjaamaan lyhyen, yksinkertaisen viestin, kun voi pyytää sen toistoa tai sen ilmaisemista toisin sanoin. Pystyy kirjoittamaan lyhyitä, yksinkertaisia kirjelappuja ja viestejä, jotka liittyvät välittömiin tarpeisiin.	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia ilmauksia ja lauseita omasta perheestään, elinoloistaan, koulutustaustastaan sekä nykyisestä tai viimeisimmästä työstään. Pystyy kirjoittamaan lyhyitä, yksinkertaisia, mielikuvitukseen perustuvia tarinoita ja yksinkertaisia runoja ihmisistä ja heidän elämästään. Pystyy kirjoittamaan toisiinsa liitettyjen erillisten lauseiden avulla oman elinympäristönsä arkipäivään liittyvistä asioista, esimerkiksi ihmisistä, paikoista tai työhön tai opiskeluun liittyvistä kokemuksista. Pystyy kirjoittamaan hyvin lyhyitä, yksinkertaisia kuvauksia tapahtumista, menneistä toiminnoista ja henkilökohtaisista kokemuksista. Pystyy kertomaan tarinan tai kuvaamaan jotain yksinkertaisena asialuettelona. Pystyy yhdistämään

				yksinkertaisia muutaman sanan muodostamia kokonaisuuksia tavanomaisimmilla sidesanoilla, kuten sanoilla 'ja', 'mutta' ja 'koska'. Pystyy tavallisimpia sidesanoja käyttäen liittämään yhteen yksinkertaisia lauseita kertomukseksi tai esittämään ne listana.
	YLEISKUVAUS	KIRJALLINEN VUOROVAIKUTUS	KIRJEENVAIHTO & KIRJELAPUT, VIESTIT, LOMAKKEET	LUOVA KIRJOITTAMINEN & TEEMAN KEHITTELY & TEKSTIN SIDOSTEISUUS
B1	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia, yhtenäisiä tekstejä tavallisista, itseään kiinnostavista aiheista yhdistämällä lyhyempiä, irrallisia, yksinkertaisia ilmauksia yhtenäiseksi tuotokseksi.	Pystyy välittämään tietoa ja ajatuksia abstrakteista ja konkreeteista aiheista, tarkistamaan tietoa sekä kysymään ongelmista ja selittämään niitä melko tarkasti. Pystyy henkilökohtaisissa kirjeissä ja viesteissä kysymään ja välittämään yksinkertaista, välittömän kokemuksen piiriin liittyvää tietoa ja korostamaan siinä tärkeinä pitämiään asioita.	Pystyy kirjoittamaan henkilökohtaisia kirjeitä, joissa kuvaa verrattain yksityiskohtaisesti kokemuksia, tunteita ja tapahtumia. Pystyy kirjoittamaan henkilökohtaisia kirjeitä, kertomaan niissä uutisia ja esittämään ajatuksia abstrakteista ja kulttuuriaiheista, kuten esimerkiksi musiikista ja elokuvista. Pystyy kirjoittamaan kirjalappusia, jotka sisältävät yksinkertaista, välittömään kokemukseen liittyvää tietoa ystäville, palveluhenkilökunnalle, opettajille ja muille hänen arkielämäänsä liittyville henkilöille, sekä välittämään niissä tärkeinä pitämiään seikkoja ymmärrettävällä tavalla. Pystyy kirjaamaan viestejä, jotka sisältävät tiedusteluja tai selittävät ongelmia.	Pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia, yksityiskohtaisia kuvauksia monista itseään kiinnostavista aiheista. Pystyy kirjoittamaan selostuksia kokemuksista ja kuvaamaan tunteita ja reaktioita yksinkertaisessa, yhtenäisessä tekstissä. Pystyy kirjoittamaan kuvauksia tapahtumista, esimerkiksi joko todellisesta tai kuvitellusta äskettäin tehdystä retkestä. Pystyy kertomaan tarinan. Pystyy esittämään suhteellisen sujuvasti yksinkertaisen kertomuksen tai kuvauksen asialuettelona. Pystyy yhdistämään joukon lyhyempiä, irrallisia, yksinkertaisia ilmauksia yhtenäiseksi tekstiksi.
B2	Pystyy kirjoittamaan selkeää, yksityiskohtaista tekstiä erilaisista itseään kiinnostavista aiheista. Pystyy tekemään yhteenvetoja sekä arvioimaan useista	Pystyy kirjoituksessaan ilmaisemaan tehokkaasti tietoja ja näkemyksiä ja suhteuttamaan ne muiden tietoihin ja näkemyksiin.	Pystyy kirjoittamaan kirjeitä, jotka välittävät erivahvuisia tunteita, korostavat tapahtumien ja kokemusten henkilökohtaista merkitystä ja kommentoivat kirjeen	Pystyy kirjoittamaan selkeitä, yksityiskohtaisia kuvauksia hyvinkin erilaisista itseään kiinnostavista aiheista. Pystyy kirjoittamaan arvostelun elokuvasta, kirjasta tai näytelmästä.

	lähteistä poimimiaan tietoja ja perusteluja.		lähettäjän uutisia ja ajatuksia.	<p>Pystyy kirjoittamaan selkeitä, yksityiskohtaisia kuvauksia todellisista tai kuvitelluista tapahtumista ja kokemuksista. Pystyy osoittamaan ajatusten väliset yhteydet selkeässä, yhtenäisessä tekstissä ja seuraamaan kyseisen tyyllilajin vakiintuneita käytänteitä.</p> <p>Pystyy tuottamaan selkeän kuvauksen tai kertomuksen, jossa kehittää keskeisiä seikkoja ja esittää niitä tukevia yksityiskohtia ja esimerkkejä.</p> <p>Pystyy käyttämään joitakin kielellisiä keinoja rakentaakseen ilmauksista selkeän ja yhtenäisen tekstin. Pitkissä tuotoksissa voi ilmetä jonkin verran puutteita sidosteisuudessa. Pystyy käyttämään tehokkaasti useita sidosanoja osoittaakseen selvästi ajatusten välisiä suhteita.</p>
	YLEISKUVAUS	KIRJALLINEN VUOROVAIKUTUS	KIRJEENVAIHTO & KIRJELAPUT, VIESTIT, LOMAKKEET	LUOVA KIRJOITTAMINEN & TEEMAN KEHITTELY & TEKSTIN SIDOSTEISUUS
C1	Pystyy laatimaan selkeitä, hyvin jäsenneltyjä tekstejä monipolvisistakin aiheista ja korostamaan tärkeitä asioita. Pystyy jossain määrin tukemaan näkemyksiään lisäseikoilla, perusteluilla ja osuvilla esimerkeillä sekä päättämään kirjoituksensa sopivaan lopetukseen.	Pystyy ilmaisemaan itseään selvästi ja täsmällisesti ja ottamaan vastaanottajan huomioon joustavasti ja tehokkaasti	Pystyy ilmaisemaan itseään selkeästi ja täsmällisesti henkilökohtaisessa kirjeenvaihdossaan ja käyttämään kieltä joustavasti ja tehokkaasti myös emotionaalisiin, epäsuoria viittauksia sisältäviin ja leikillisiin tarkoituksiin.	<p>Pystyy kirjoittamaan selkeitä, yksityiskohtaisia, hyvin jäsenneltyjä ja kehiteltyjä kuvauksia ja tekstejä kuvitelluista aiheista varman persoonallisella ja luontevalla tyyllillä, joka sopii ajatellulle kohdeyleisölle.</p> <p>Pystyy esittämään yksityiskohtaisia kuvauksia ja kertomuksia, liittämään niihin alateemoja, kehittämään keskeisiä seikkoja ja lopettamaan tekstin sopivalla tavalla.</p> <p>Pystyy tuottamaan selkeää ja loogisesti etenevää tekstiä. Osoittaa hallitsevansa tekstin jäsentämistavat ja sidosteisuudesta huolehtimisen.</p>

Bilaga 2 Skrivuppgifterna på gymnasiet

Mielipide

Valitse aihe 1 **tai** 2 ja kirjoita **mielipidekirjoitus** Hufvudstadsbladetin mielipidesivulle. **Perustele** mielipiteesi. Kerro myös, millä tavalla asiaa pitäisi muuttaa tai kehittää.

1. Studentskrivningar behövs inte!
2. Föräldrar borde kontrollera ungdomars användning av Internet

Kirjoita selvällä käsialalla **ruotsiksi** alla olevaan tilaan. Kirjoita ainakin **muutama** lause. Voit jatkaa paperin toiselle puolelle.

Avsändare:

Mottagare: debatt@hbl.fi

Ämne:

Mielipide

Valitse yksi aihe ja kirjoita Peppar-lehden mielipidesivulle, mitä ajattelet siitä. **Perustele** mielipiteesi. Kerro myös, millä tavalla asiaa pitäisi muuttaa tai kehittää.

3. Billigare läroböcker i gymnasiet!
4. Gymnasiestudier är betungande (raskas)!

Kirjoita selvällä käsialalla **ruotsiksi** alla olevaan tilaan. Kirjoita ainakin **muutama** lause. Voit jatkaa paperin toiselle puolelle.

Avsändare:

Mottagare: debatt@peppar.fi

Ämne:

Kertomus

Kerro jostakin tapahtumasta tai kokemuksesta, joka oli sinulle erityisen mieleenpainuva.

- Mitä tapahtui?
- Miksi kokemus jäi mieleesi?

Kirjoita **ruotsiksi** alla olevaan tilaan. Kirjoita ainakin **muutama** lause. Voit jatkaa paperin toiselle puolelle.

Bilaga 3 Skrivuppgifterna vid universitetet

Mielipide

EU:n koulutuksen uudistajat keräävät opiskelijoiden mielipiteitä tietyistä aiheista *Svenska Institutet*in blogisivujen kautta. Valitse aiheista toinen ja kirjoita, mitä ajattelet siitä. Perustele mielipiteesi.

1. Lika stor andel kvinnor och män till högskoleprogram!
2. Avgiftsfri högskoleutbildning – en börda för skattebetalarna?

Kirjoita ruotsiksi selvällä käsialalla alla olevaan tilaan (jatka tarvittaessa paperin toiselle puolelle).

Mielipide

EU:n koulutuksen uudistajat keräävät toistamiseen opiskelijoiden mielipiteitä tietyistä aiheista *Svenska Institutet*in blogisivujen kautta. Valitse aiheista toinen ja kirjoita, mitä ajattelet siitä. Perustele mielipiteesi.

1. Yliopisto-opiskelijaksi ilman pääsykokeita!
2. Opintotuki ei riitä elämiseen!

Kirjoita **ruotsiksi** selvällä käsialalla alla olevaan tilaan (jatka tarvittaessa toiselle puolelle).

Kertomus

Kerro jostakin tapahtumasta tai kokemuksesta, joka oli sinulle erityisen mieleenpainuva.

- Mitä tapahtui?
- Miksi kokemus jäi mieleesi?

Kirjoita **ruotsiksi** selvällä käsialalla alla olevaan tilaan (jatka tarvittaessa paperin toiselle puolelle).

Bilaga 4 Skrivuppgifterna på gymnasiet (infödda talare)

Insändare

Utgå ifrån rubrik 1 **eller** 2 nedan och skriv en insändare som du sänder per mejl till Dagens Nyheter. Motivera dina åsikter.

1. Alla lärare borde betygsättas!
2. Föräldrar borde kontrollera ungdomars användning av internet!

Skriv **på svenska** och med tydlig handstil i nedanstående ruta. Kom ihåg att **inleda och avsluta** ditt mejl på ett lämpligt sätt.

Avsändare:

Mottagare: insandarsida@dn.se

Ämne:

Berättelse

Berätta om någon speciell händelse du varit med om eller något särskilt du upplevt som du fortfarande kommer ihåg.

- Vad hände?
- Varför var händelsen eller upplevelsen oförglömlig?

Skriv **på svenska** och med tydlig handstil. Du kan fortsätta på andra sidan av pappret om du vill.

Bilaga 5 Satsled i fundament på de olika CEFR-nivåerna

Tabell 23. Satsled i fundament på de olika CEFR-nivåerna

	A2		B1		B2		C1		Infödda	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Subjekt	236	86,8	126	71,2	166	65,6	145	65,6	368	73,6
Adverbial	31	11,4	38	21,5	57	22,5	52	23,5	88	17,6
Bisatser	4	1,5	12	6,8	23	9,1	16	7,2	35	7,0
objekt	1	0,4	1	0,6	5	2,0	5	2,3	8	1,6
predikativ	0	0	0	0	2	0,8	2	0,9	1	0,2
indirekt objekt	0	0	0	0	0	0	1	0,5	0	0
totalt	272	100	177	100	253	100	221	100	500	100

Lyhennelmä

Tutkimuksen tarkoitus

Tutkielmassani tarkastelen fundamenttia ja käänteistä sanajärjestystä suomenkielisten kielenoppijoiden kirjoittamissa ruotsinkielisissä aineissa. Fundamentti on pakollinen osa väitelausetta, ja se sijaitsee ennen lauseen predikaattia. Tavallisinta on, että fundamenttina käytetään subjektia. Tällöin lauseen sanajärjestys on suora. Periaatteessa mitä tahansa muutakin lauseenjäsenä on mahdollista käyttää fundamenttina. Tällöin sanajärjestyksestä tulee käänteinen, eli subjekti tulee vasta predikaatin jälkeen, ja jokin muu lauseenjäsen, yleensä adverbiaali, toimii fundamenttina. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitä fundamenttia käytetään. Tarkoituksena on myös tutkia, miten käänteinen sanajärjestys hallitaan sekä miten eri fundamentit vaikuttavat käänteisen sanajärjestyksen syntyyn. Aihetta on tutkittu paljon, mutta tämän tutkimuksen aineisto on lisäksi jaettu taitotasojen (CEFR; ks. liite 1) mukaan neljään ryhmään, ja tarkoituksena on myös vertailla eri taitotasoja toisiinsa. Taitotasojen vaikutusta ovat lähinnä tutkineet Lahtinen ja Palviainen (2011). Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Mitkä lauseenjäsenet toimivat fundamenttina? Onko taitotasolla (CEFR) vaikutusta?
2. Millä taitotasolla käänteinen sanajärjestys alkaa esiintyä, ja milloin sitä osataan käyttää?
3. Kuinka fundamenttityyppi vaikuttaa käänteisen sanajärjestyksen korrektiuteen eri taitotasolla?

Tutkimuksen aineisto ja metodit

Aineistona käytetään suomenkielisten lukiolaisten ja ruotsia pääaineenaan opiskelevien yliopisto-opiskelijoiden kirjoittamia ruotsinkielisiä aineita, joita on yhteensä 88. Aineet on kerätty ja jaettu taitotasojen mukaan neljään eri ryhmään (ks. liite 1) Jyväskylän yliopiston kielten laitoksen ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen (Solki)

tutkimushankkeessa ”*Topling: Inlärningsgångar i andraspråket*” vuosina 2010-2013. Alimpaan taitotasoon (A2) kuuluu 43 ainetta, jotka ovat lukiolaisten kirjoittamia. Muiden taitotasojen aineet ovat yliopisto-opiskelijoiden kirjoittamia. B1-tason aineita on 16, B2-tason 18 ja C1-tason 11.

Jokainen oppilas tai opiskelija kirjoitti kolme ainetta kahden eri kirjoitustehtävän, mielipidekirjoituksen ja kertomuksen, mukaan (ks. liitteet 2 ja 3). Lukiolaiset kirjoittivat ensimmäiset aineensa joko ensimmäisellä tai toisella kurssilla syyslukukauden 2010 aikana. Toiset aineet kirjoitettiin kolmannella kurssilla joko kevät- tai syyslukukaudella 2011. Kolmannet aineet kirjoitettiin viidennen kurssin aikana kevät- tai syyslukukaudella 2012. Yliopisto-opiskelijat kirjoittivat ensimmäiset aineet vuonna 2010 ensimmäisen lukukauden aikana. Toinen kirjoituskerta oli kolmannen lukukauden aikana vuonna 2011. Kolmannet aineet kirjoitettiin viidentenä lukukautena vuonna 2012. Vertailuaineistona käytetään ruotsinkielisten lukiolaisten kirjoittamia aineita. He kirjoittivat vain kerran, mutta tekstityypit olivat samat (ks. liite 4).

Tutkimuksessa käytetään kvantitatiivisia metodeja kvalitatiivisin lisäyksiin. Lasken mm. fundamentissa olevien lauseenjäsenten sekä korrekten sanajärjestyksien lukumäärät sekä prosenttiosuudet, jotta pystyn vertaamaan sekä eri taitotasoa toisiinsa että aikaisempia tutkimuksia tähän tutkimukseen. Myös korrekten käänteisten sanajärjestyksien lukumäärä sekä prosenttiosuus eri fundamenttityyppien yhteydessä lasketaan, jotta joka taitotasosta saadaan kokonaiskuva. Tarkoituksena on myös laajentaa tutkimuskysymyksiin vastaamista kvalitatiivisin menetelmin, esim. antamalla esimerkkejä tyypillisistä ja epätyypillisistä piirteistä.

Aikaisemmat tutkimukset

Ruotsin ja suomen kielen sanajärjestyksillä on erilaiset tehtävät. Ruotsin kielessä sanajärjestyksen avulla määritetään mm. lauseenjäseniä, ja siksi sanajärjestys on niin kiinteä. Suomessa sanajärjestys on melko vapaa, ja sen tehtävänä on osoittaa lauseen informaatorakennetta. Ruotsissakin lause pyritään aloittamaan tutulla tiedolla, ja siksi teema löytyy yleensä juuri fundamentista. Ruotsin kielen käänteinen sanajärjestys on usein ongelmallinen suomenkielisille, koska suomessa sanajärjestys pysyy suorana, vaikka lause aloitettaisiinkin jollakin muulla kuin subjektilla.

Fundamenttia sekä käänteistä sanajärjestyksiä on tutkittu paljon, kuten jo aiemmin mainittiin. Kielenoppijat käyttävät yleensä kirjoitetussa kielessä samoja lauseenjäseniä

fundamenteina kuin äidinkielliset puhujatkin, mutta prosentuaaliset osuudet voivat vaihdella. Esim. kielenoppijat sijoittavat subjektin useammin fundamentiksi kuin äidinkielliset puhujat. Tosin varsinkaan edistyneiden oppijoiden kohdalla tätä eroa ei ole. Tavallisesti subjektifundamentin osuus on äidinkiellisillä puhujilla 60 % - 70 %. Käänteisen sanajärjestyksen jälkeen yleisin fundamentti on adverbiaali, jonka osuus on n. yksi kolmasosa. Erityisesti prepositiofraasit sekä yksittäiset aikaa ilmaisevat adverbiaalit, kuten esim. *då*, *så*, *nu* och *sen/sedan* ovat yleisiä fundamenteja kirjoitetussa kielessä. Myös sivulauseet ovat yleisiä, kun taas objekti tai predikatiivi toimii harvoin fundamenttina. Taitotasoja tutkittaessa huomattiin, että fundamentin käytössä ei löytynyt eroja. Sen sijaan huomattavia eroja löytyi, kun verrattiin, miten käänteisen sanajärjestyksen käyttö hallitaan. Kohdekielinen käyttö lisääntyi aina taitotason kasvaessa.

Käänteinen sanajärjestys opitaan suhteellisen myöhään. Oppimisprosessin alussa käytetään vain subjektifundamenteja, mikä tarkoittaa, ettei käänteistä sanajärjestystä edes tarvita. Myöhemmin käytetään myös muita kuin pelkkiä subjektifundamenteja, mutta sanajärjestystä ei vielä käännetä. Vasta kolmannessa vaiheessa myös sanajärjestyksestä tulee käänteinen. Käänteisen sanajärjestyksen käytön oppiminen on aluksi hidasta, mutta nopeutuu myöhemmin. Se mitä fundamenttia käytetään, vaikuttaa siihen, miten usein sanajärjestyksestä tulee kohdekielinen eli käänteinen. Jos fundamenttina on adverbiaali tai sivulause, jää sanajärjestys useammin suoraksi. Objekti- tai predikatiivifundamentin jälkeen sanajärjestyksestä puolestaan tulee käänteinen. Käänteistä sanajärjestystä käytetään vähemmän puheessa kuin kirjoitetussa kielessä.

Tutkimustulokset

Tuloksista ilmenee, että neljää eri fundamenttityyppiä, subjektia, adverbiaalia, sivulauseita ja objektia käytettiin kaikilla taitotasolla. A2-taso erottui muista tasoista, sillä joidenkin fundamenttityyppien prosentuaaliset osuudet olivat erilaisia kuin muilla tasoilla. Tiettyjen fundamenttityyppien kohdalla ero oli huomattava. Subjekti oli luonnollisesti yleisin fundamentti, mutta taitotaso vaikutti siihen, missä määrin sitä käytettiin. Kaikista fundamenteista vaihtelu oli suurinta nimenomaan subjektifundamentin kohdalla. Alimmalla taitotasolla (A2) sen käyttö oli n. 87 %. Muilla tasoilla käyttö oli huomattavasti vähäisempää (B1 n. 72 % ja B2 sekä C1 n.

66 %). A2-tason oppilaat olivat lukiolaisia, kun taas muut tasot muodostuivat ruotsin pääaineopiskelijoista. Tämä tarkoittaa sitä, että A2-tason oppilaat olivat nuorempia kuin muut. Kuten aikaisemmissa tutkimuksissa todettiin, käänteisen sanajärjestyksen oppiminen on aluksi hidasta, mutta nopeutuu ajan myötä. Aluksi fundamentteina käytetään subjektia, ja vasta myöhemmässä oppimisvaiheessa muitakin fundamentteja. Nämä ovat todennäköisiä syitä lukiolaisten ja yliopisto-opiskelijoiden välisille eroille. Kahden korkeimman taitotason, B2 ja C1, opiskelijat käyttivät subjektia fundamenttina yhtä usein kuin äidinkielliset puhujat. Tosin tulos poikkeaa tämän tutkimuksen vertailumateriaalista, jossa subjektifundamentin osuus oli n. 74 %, joka on aiempia tuloksia korkeampi. Vertailumateriaalin aineet olivat paikoin lyhyitä sekä puhekielenomaisia, mikä voi vaikuttaa tuloksiin.

Adverbiaali, erityisesti aikaa ilmaiseva, kuten esim. *då, sen, nu* och *i somaras*, oli yleisin muista kuin subjektialkuisista fundamenteista. Myös lauseadverbiaali *därför* oli yleinen. Taitotaso näkyi tämänkin fundamenttityypin kohdalla. Alimmalla tasolla (A2) adverbiaalifundamentin käyttö oli n. 11 %, mikä johtuu subjektifundamentin suuresta käytöstä. Muilla tasoilla adverbiaalifundamenttia käytettiin yli 20 %, mikä on vähemmän kuin aiemmissa tutkimuksissa. Niissä sivulauseet tosin sisältyivät adverbiaalifundamenteihin, toisin kuin tässä tutkimuksessa, mikä tasaa eroja hieman. Vertailumateriaalissa adverbiaalifundamentin osuus oli n. 18 %, mikä on vähemmän kuin aiemmissa tutkimuksissa, vaikka sivulauseet sisällytettäisiinkin adverbiaalifundamenteihin. Syynä on subjektifundamentin runsas käyttö.

Seuraavaksi yleisin fundamenttityyppi oli sivulause. Sitä käytettiin A2-tason fundamenteista prosentin verran. Taitotaso näkyy tämänkin fundamentin kohdalla, sillä muilla tasoilla sivulausefundamentin osuus oli 7 % (B1 ja C1) tai 9 % (B2). Ero ei tosin ole niin suuri. Sivulauseita käytettiin muutenkin vähemmän A2-tasolla, ks. taulukko 5. Vertailumateriaalissa sivulauseen osuus oli n. 7 %.

Objekti- ja predikatiivifundamentti olivat harvinaisia, kuten aiemmissa tutkimuksissakin. Objektifundamentin osuus kaikista fundamenteista oli alle 1 % A2- ja B1-tasoilla. B2- ja C1- tasoilla osuus oli n. 2 %. Vertailumateriaalissa objektifundamenttien osuus oli alle 2 %. Taitotasolla ei ollut vaikutusta objektifundamentin kohdalla, sillä erot olivat niin pieniä. Samoin oli predikatiivifundamentin kohdalla. Niitä oli kaksi B2- ja C1-tasoilla, mikä oli n.

prosentin verran. Vertailumateriaalissa oli yksi predikatiivi (0,2 %). C1-tasolta löytyi lisäksi yksi epäsuora objekti.

Aiemmin mainitussa taitotasotutkimuksessa kolme taitotasoa eivät eronneet toisistaan eri fundamenttityyppien käytön suhteen. Kaikki taitotasot muodostuivat yliopisto-opiskelijoista, joten he muodostivat homogeenisemmän ryhmän.

Tulokset osoittivat myös, että käänteisten sanajärjestysten osuus kasvoi taitotason kasvaessa. Käänteisiä sanajärjestyksiä esiintyi jo A2-tasolta lähtien, mutta vain n. kolmasosassa lauseista, joissa sen olisi pitänyt olla. Tämä tarkoittaa sitä, että tällä tasolla käänteisen sanajärjestyksen käyttöä ei vielä hallita. Toisekseen lähes puolet tämä tason aineista sisälsi ainoastaan subjektialkuisia fundamenteja. Muilla tasoilla käänteistä sanajärjестystä esiintyi kaikissa aineissa, toisin kuin aiemmassa taitotasotutkimuksessa. B1-tasolla käänteisen sanajärjестysten käyttö oli n. 82 % kaikissa muissa kuin subjektialkuisissa lauseissa, mikä on huomattava ero A2-tasoon verrattuna. B2-tasolla osuus oli n. 98 %, joka sekin on merkittävästi korkeampi kuin edellisellä tasolla. C1-tasolla kaikissa muissa kuin subjektialkuisissa lauseissa oli käänteinen sanajärjестys. Voidaan todeta, että käänteisen sanajärjестysten käyttö hallittiin B2- ja C1- tasoilla myös siksi, että niiden aineiden, jotka sisälsivät vähintään kolme esiintymää, osuus oli B2-tasolla yli 80 % ja C1-tasolla 100 %. Lisäksi voidaan todeta, että käänteistä sanajärjестystä on mahdollista oppia käyttämään lähes kohdekielisesti, kuten aiempien tutkimuksien edistyneet nuoret aikuiset oppijat. Tätä todistavat myös tämän tutkimuksen B2- ja C1-tasojen oppijat.

Viimeisen tutkimuskysymyksen kohdalla voidaan todeta, että käänteinen sanajärjестys puuttui ainoastaan sivulauseen tai adverbiaalin ollessa fundamenttina. Objekti- tai predikatiivifundamentin jälkeen lauseen sanajärjестys sitä vastoin oli aina käänteinen. Nämä molemmat tulokset ovat aiempien tutkimusten mukaisia. A2-tasolla sanajärjестyksestä tuli käänteinen vain n. neljäsosassa sivulausefundamentilla alkaneista lauseista. Adverbiaalifundamentin jälkeen osuus oli n. 35 %. Nämä tulokset eivät yllätä, sillä juuri sivulause- ja adverbiaalifundamenteilla on aiemmissä tutkimuksissa todettu olevan epäsuotuisa vaikutus käänteisen sanajärjестysten syntyyn.

B1-tasolla yllättävää oli se, että sanajärjестyksestä tuli käänteinen kaikissa sivulausefundamentilla alkaneissa lauseissa, aiemmista tutkimuksista poiketen. Sanajärjестys pysyi kuitenkin suorana muutamien adverbiaalifundamenttien jälkeen.

Käänteisten sanajärjestysten osuus niiden jälkeen oli n. 76 %, joka on huomattavasti korkeampi osuus kuin A2-tasolla.

B2-tasolla käänteinen sanajärjestys puuttui vain yhden adverbiaali- ja sivulausefundamentin jälkeen, minkä johdosta käänteisen sanajärjestyksen osuus adverbiaalifundamenttien jälkeen oli n. 98 % ja sivulausefundamentin jälkeen n. 96 %. Adverbiaalifundamenttien kohdalla osuus on huomattavasti korkeampi kuin B1-tasolla. Yllättäen B1-tasolla sanajärjestys oli käänteinen kaikkien sivulausefundamenttien jälkeen, kuten jo aiemmin todettiin. C1-tasolla käänteinen sanajärjestys esiintyi kaikkien muiden kuin subjektialkuisten fundamenttien jälkeen.

Se, mikä erottaa B1- ja B2-tason opiskelijat epäsuoran sanajärjestyksen käytössä, johtuu todennäköisesti siitä, että heidän kielelliset valmiutensa olivat parempia muutenkin, mikä näkyi mm. erilaisten sivulauseiden käyttönä.

Tämän tutkimuksen aineistona olevat tekstit kirjoitettiin kahden eri kirjoitustehtävän, mielipidekirjoitus ja kertomus, perusteella. Tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollisuutta selvittää tekstityypin mahdollista vaikutusta tutkimuskysymyksiin. Eri tekstityypeillä on omat erityispiirteensä, jotka tosin esiintyvät myös muissa tekstityypeissä. Sosiaalisen median kautta, erityisesti nuorten keskuudessa, kielestä tulee todennäköisesti enemmän puhekielenomaista. Puhekielisyys taas suosii joidenkin tutkimuksien mukaan suoran sanajärjestyksen käyttöä käänteisen sijaan. B2-tasolla esiintyi kaksi sivulauseetta, joissa oli *så* sivulauseen viimeisenä osana ennen predikaattia (ks. 5.1.4). Tätä rakennetta ei esiintynyt muualla aineistossa. Olisi mielenkiintoista selvittää, tuntevatko kielenoppijat kyseistä rakennetta lainkaan, vai tulkitaanko se yhä liian puhekieliseksi kirjoitettuun kieleen.